

**UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ**

Kateřina Jarořov

Symbolika ohně v Platónově podobenství o jeskyni

Bakalřsk práce

Vedoucí práce: Mgr. Stanislav Synek, Ph.D.

Praha 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27.června 2024

Podpis autorky

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce panu Mgr. Stanislavu Synkovi, Ph.D., a to především za všestrannou pomoc, množství cenných a inspirativních rad, podnětů, doporučení, připomínek a zároveň za velkou trpělivost a obdivuhodnou ochotu při konzultacích poskytnutých ke zpracování této práce.

Obsah

1. Podobenství.....	7
2. Podobenství o slunci.....	7
3. Podobenství o úsečce	9
3.1 Rozčlenění úsečky	11
4. Podobenství o jeskyni.....	12
4.1 Dění v jeskyni	13
4.2 Výstup z jeskyně	14
4.3 Návrat do jeskyně	15
5. Sokratův výklad podobenství o jeskyni.....	16
6. Problematika podobenství o slunci a podobenství o jeskyni.....	18
7. Symbolika ohně u Hérakleita z Efesu.....	20
8. Interpretace ohně v Platónově podobenství o jeskyni dle jiných autorů	21
8.1 Allan Bloom.....	21
8.2 Julia Annas.....	24
8.3 Manolis Spanakis.....	27
8.4 Zdeněk Kratochvíl	28
8.5 Jiří Stránský	30
8.6 Gabriel Zomsc.....	32
8.7 Stanislav Synek.....	33
9. Komparace interpretací symboliky ohně	34
Závěr	38
Bibliografie	39

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá symbolikou ohně v Platónově podobenství o jeskyni, které je součástí jeho díla Ústava. V úvodu práce jsou představeny tři hlavní podobenství: podobenství o slunci, podobenství o úsečce a podobenství o jeskyni, s důrazem na jejich vzájemné propojení a význam v rámci Platónovy filosofie. Ve druhé části práce jsou analyzovány různé interpretace podobenství o jeskyni od významných autorů, jako jsou Julia Annas, Allan Bloom, atd. s cílem odhalit symboliku ohně v těchto interpretacích. V závěru práce jsou porovnány jednotlivé interpretace a následně shrnuty hlavní zjištění ohledně role ohně v jeskyni, které byly získány z provedeného výzkumu.

Klíčová slova: podobenství, jeskyně, slunce, oheň, světlo, zrak, rozum,

Abstract

This bachelor's thesis deals with the symbolism of fire in Plato's Allegory of the Cave, which is part of his work, the Republic. The introduction of the thesis presents the three main allegories: the Allegory of the Sun, the Allegory of the Line, and the Allegory of the Cave, emphasizing their interconnections and significance within Plato's philosophy. The second part of the thesis analyzes various interpretations of the Allegory of the Cave by prominent authors such as Julia Annas, Allan Bloom, etc., aiming to uncover the symbolism of fire in these interpretations. The conclusion compares the individual interpretations and subsequently summarizes the main findings regarding the role of fire in the cave, derived from the conducted research.

Key words: parables, cave, sun, fire, light, exesight, mind

Úvod

V této studii se budeme snažit odpovědět na otázku, jak rozumět symbolu ohně v Platónově podobenství o jeskyni, které lze nalézt v sedmé knize *Ústavy*. Přesto že je toto známé podobenství předmětem mnoha odborných studií, jen velmi málo z nich dává na tuto otázku jasnou a srozumitelnou odpověď.

V první části práce představíme tři, na sebe navazující podobenství ze šesté a sedmé knihy *Ústavy*: podobenství o slunci, podobenství o úsečce a podobenství o jeskyni. Nejprve stručně představíme podobenství o slunci, kde slunce symbolizuje ideu dobra a podobenství o úsečce, které znázorňuje různé úrovně poznání. Zvláštní pozornost budeme věnovat podobenství o jeskyni a symbolu ohně. Ten v jeskyni vytváří iluzi skutečnosti a symbolizuje nižší úroveň poznání. Porovnáme ho s světlem slunce, které představuje vyšší formu poznání, a tím zdůrazníme problematiku vztahu mezi těmito podobenstvími. Stručně se zmíníme i o symbolice ohně u presokratiků, konkrétně u Hérakleita z Efesu, který ovlivnil Platónovo myšlení, což lze vidět právě v podobenství o jeskyni.

Ve druhé části práce se zaměříme na sedm interpretací obrazu jeskyně od různých autorů. Zároveň budeme u jednotlivých autorů zkoumat, zda se o ohni zmiňují přímo, nebo jeho význam nechávají na čtenáři. V tomto případě se pokusíme význam ohně, který by do dané interpretace zapadal, vymyslet.

Na závěr budeme tyto interpretace porovnávat. Na základě tohoto porovnání uvedeme vlastní závěry a názor na tuto problematiku. Pokusíme se také zaměřit na paralelu mezi Hérakleitovým a Platónovým vnímáním ohně.

V práci budeme vycházet z českého překladu *Ústavy* a ze sekundárních textů v angličtině.

1. Podobenství

Ve své bakalářské práci se budu zabývat šestou a sedmou knihou *Ústavy*,¹ protože právě zde lze nalézt tři na sebe navazující podobenství. Nejvíce se však zaměřím na knihu sedmou, na jejímž začátku je podobenství o jeskyni, ve kterém se Sokrates zmiňuje o samotném ohni. Ačkoliv je oheň neodmyslitelnou součástí celého dění obrazu jeskyně, přesto se mu příliš pozornosti nedostává. V této práci bych se ráda zaměřila na otázku, co tedy oheň v jeskyni symbolizuje.

Myslím, že před samotným rozbořením ohně z podobenství o jeskyni je nezbytné představit jemu předcházející podobenství, a to podobenství o slunci a úsečce. Všechna tři podobenství jsou totiž alegoricky uspořádaná, proto by bez představení předchozích podobenství nebylo možné obraz jeskyně „správně“ interpretovat.

Jak uvádí Wyller ve své knize, v těchto podobenstvích odpovídá téměř každému strukturnímu prvku obrazu nějaký věcný strukturní prvek (Wyller, 1965). To nám koneckonců ukazuje i sám Platon, jelikož obrazy, které nám nabízí, nikdy nespočívají pouze v sobě samotných.

Ztotožňuji se s názorem Julie Annas, která popisuje tato tři podobenství jako „*filosoficky flustrující*“, jelikož nám „*ukazují příliš mnoho směrů najednou*.“² Především podobenství o jeskyni je, dle mého, velkým otazníkem a jeho interpretace mohou být různorodé.

2. Podobenství o slunci

Podobenství o slunci se nachází ke konci šesté knihy *Ústavy* (506b – 509d). Zde se Sokrates zaměřuje na ideu dobra.

Na začátku tohoto podobenství se Adeimantos táže Sokrata, co on sám nazývá dobrem. Zda je dobro vědění či rozkoš či něco jiného (506b). Tato úloha je pro Sokrata zatím příliš složitá, a tak přátelům odpovídá: „*Než, moji milí, otázku o podstatě dobra nechme prozatím býti – zdá se mi to totiž příliš těžkou úlohou, abychom s tímto rozběhem dospěli*

¹ PLATÓN. *Ústava*. Praha : Oikoymenh, 1996.

² „*Sun, Line, and Cave are philosophically frustrating; the point us in too many directions at once*“. – Annas, s. 256

nyňí jen k tomu, co o tom míním – avšak o tom, co se jeví být dítětem dobra, jemu velmi podobným, chci mluvit, je-li i vám milo, pakli však ne, nechám toho“ Přátelé souhlasí a pobízí ho, aby už s výkladem začal (506e-507a).

Sokrates tedy začíná myšlenkou, že existuje mnoho věcí krásných a dobrých. Na druhé straně pak existuje krásno a dobro samo, o nichž můžeme hovořit jako o idejích. Věci krásné a dobré jsou pro nás vnímatelné smysly, rozumem však nikoliv. Ideje zase vnímáme rozumem, ale nejsme schopni je vnímat smysly (507b). Je jisté, že zrakem vidíme věci viděné, sluchem zase vnímáme věci slyšené a ostatními smysly všechny předměty čítí (507c). Sokrates zde zmiňuje ještě třetí věc, která umožňuje zraku viděti a viditelnosti věci být viděna. *„I když jest v očích zrak a jeho majetník se pokouší ho užívat, před očima pak jest barva, nepřistoupí-li k tomu třetí věc, právě k tomuto úkolu přírodou zvlášť určená, víš, že zrak neuvidí nic a barvy že budou neviděny*“ (507d). Touto třetí věcí myslí to, co bychom my nazvali světlem.

Světlo je tedy něčím, co napomáhá zraku co nejpřesněji vidět předměty, ale zároveň umožňuje, aby předměty, kterým je předurčeno být vidět, opravdu viděny byly. Tuto moc přisuzuje tomu, co my nazýváme sluncem (508a). Ze všech smyslových ústrojí je, námi nazývané slunce, nejbližší zraku. Nelze však tvrdit, že je zrakem samotným. Slunce není ani tím, kde zrak vzniká, tedy okem. Je ale tím, co právě oku, neboli naší duši, přiděluje zrak (508b).

„ To tedy věz, že myslím tím dítětem dobra, jež dobro zplodilo jako svou obdobu, aby totiž, čím jest samo ve světě pomyslném vzhledem k rozumu a předmětům rozumového vnímání, tím by bylo toto ve světě viditelném vzhledem ke zraku a předmětům viděným“ (508c). Pro lepší pochopení toto mínění s dítětem dobra Sokrates vykládá lépe na příkladu.³ Pokud oči pohlíží na předměty, na které nedopadá sluneční svit, nýbrž noční šero, nevidí předměty příliš dobře a oči se pak jeví skoro jako slepé (508c). Pokud jsou však ony předměty sluncem osvětleny, jsou pro oči jasně viditelné, jako by se očím vrátil zrak. Přesně takto lze pozorovat i dušení jevy. Tak jako mají oči zrak, stejně tak má lidská duše rozum. Pokud je schopna upřít se na předměty osvětlené sluncem pravdy a jsoucna, a pokud je schopna to pochopit, pak o ni hovoříme jako o duši, která má rozum(508d).

Sokratův výklad následuje ke stěžejnímu bodu tohoto podobenství, k ideji dobra. Právě ta totiž poskytuje pravdy poznávaným předmětům a předmětům poznávajícím zase výkonné schopnosti. Jak tvrdí sám Sokrates, idea dobra *„jest příčinou rozumového vědění a*

³ Dítětem dobra má Sokrates na mysli slunce.

pravdy“ (508e). Světlo a zrak spojujeme se sluncem, avšak nemůžeme tvrdit, že jsou sluncem samotným. Stejně tak nelze přisuzovat rozumové vědění a pravdu k dobru (509a). Ačkoliv jsou poznání a pravda krásné, přesto nad nimi idea dobra svou krásou vyniká. Dobro dává předmětům poznání nejen možnost být poznávány, ale také se díky němu dostává těmto předmětům jsoucnosti a bytí. Dobro vyniká nad jsoucností svou důstojností a mocí. (509b).

Sokrates tedy rozděluje ideu dobra a slunce na dvě mocnosti. Jedna mocnost (idea dobra) kraluje tomu pomyslnému a ta druhá (slunce) tomu viditelnému (509d).

Před snahou pochopit podobenství o jeskyni je nejprve nezbytné orientovat se v tomto podobenství, jelikož obě podobenství jsou úzce propojena. Touto problematikou se však budu zabývat později.

3. Podobenství o úsečce

Po podobenství o slunci Sokrates plynule navazuje na podobenství o úsečce, ve kterém zmiňuje rozdíl mezi tím, co je pomyslné, a tím, co je viditelné. I zde se zaměřuje na povahu či úroveň ideje dobra, avšak na rozdíl od předešlého podobenství se nezabývá výkladem o tom, co je cílem poznání, spíše se zaměřuje na jeho úroveň.

V českých vydáních *Ústavy* se pracuje s pojmem úsečka,⁴ v originálu však Platón používá pojem *grammén*, jehož překladem je spíše linka či čára,⁵ nikoliv úsečka. (Prach, 1993). Já však pracuji s českým vydáním, proto zde, ve své práci, budu používat pojem úsečka.

Spodní úsek představuje obor viditelný, kam patří vše, co lze vnímat smysly. Tento úsek nazývá *doxa* (mínění). Horní úsek představuje obor pomyslný, kde je na věci nahlíženo myslí. Tento úsek nazývá *epistémé* (vědění).

První úsek, tedy úsek náležící oboru viditelnému, je dále rozdělen na 2 další oblasti. Jednou z nich je oblast obrazů, kterými jsou myšleny především stíny či zrcadlení na vodě a lesklých plochách (509e). O stínech a odrazech předmětů lze hovořit jako o jsoucnech, ačkoliv ne tak jsoucích, jako jsou obrazy samy. Tato oblast se nachází nejnižší.

Druhým úsekem oboru viditelného, který je na úsečce umístěn nad obrazy, je oblast hmotných věcí. Tato oblast představuje jsoucná viditelná. Jedná se o oblast živočichů, rostlinstva a veškerých umělých výrobků, které jsme schopni pojmout smysly. Lze říct, že

⁴ PLATÓN. *Ústava*. Praha : Oikoymenh, 1996.

se jedná o to, co představuje ony obrazy. O viditelném oboru Sokrates tvrdí, že „*poměrný rozdíl tu záleží v pravdě a nedostatku pravdy, že jako se má předmět mínění k předmětu poznání, tak se má napodobenina k napodobenému předmětu*“ (510a).

V následující části budu používat myšlenky Grygara, který se tímto tématem zabývá ve své knize. Následně se Sokrates věnuje oboru pomyslnému (*epistémé*), který nevychází ze světa smyslového, ale spíše z teoretických předpokladů. Do tohoto oboru nelze nahlédnout smysly, ale pouze rozumem (*noésis*). I tento úsek je rozdělen na dva díly. Úsek, který je v nižší části horní poloviny úsečky představuje rozum. Díky tomu jsme schopni matematického či vědeckého myšlení (*dianoia*). V tomto úseku se pracuje především s předpoklady. Můžeme zde uvést příklad na čtverci. Až v tomto úseku bychom byli schopni „nahlédnout“ na čtverec samotný, protože zde na věci nahlížíme „duchovním zrakem“ (rozumem), nikoli smysly, jak je tomu v oboru viditelném. Sokrates svým přátelům vysvětluje „*V jednom úseku jeho jest duše nucena hledati z předpokladů tím způsobem, že užívá tamtěch předmětů napodobování jako obrazů, přičemž postupuje ne směrem k počátku, nýbrž ke konci, kdežto v druhém, směřujícím k naprostému začátku, jde od předpokladů a koná svou cestu bez obrazů potřebných prvnímu úseku, jen s pojmy samými o sobě*“ (510b). Těmto slovům však není příliš snadné porozumět, proto to Sokrates dále vysvětluje na matematice. Matematici „*předpokládají při každém postupu liché a sudé, tvary, trojí druh úhlů a jiné věci s tím příbuzné*“ (510c). Opět zde uvedu příklad pomocí čtverce. Matematici si půjčují z oboru viditelného obraz čtverce, aby na něm mohli ukázat, že v oboru pomyslném nemyslí ony viditelné věci, ale že se jedná o „*čtverec sám a úhlopříčka sama, a ne ta, kterou kreslí, a tak dále*“ (510d). *Dianoia* je více nakloněna k nižší oblasti, tedy k oblastem *pistis* a *eikasia*, z oboru viditelného. Zároveň je takovým předstupněm nejvyššího stavu duše, tedy rozumového poznání (*noésis*).

Ze čtyř dílů úsečky je úsek *noésis* umístěn nejvýše. Tento úsek se zabývá nejvyššími a nejdokonalejšími jsoucnými, tedy samotnými idejemi. Na rozdíl od úseku *dianoia*, který směřoval spíše dolů od předpokladů k oboru viditelnému, *noésis* směřuje směrem vzhůru, až k samotnému vrcholu všeho poznání, a poté sestupuje zpět. Jak zmiňuje Grygar ve své knize, počátkem vědeckého rozvažování jsou předpoklady. Proto tento autor nepokládá „*za potřebno je dokazovati ani sobě ani jiným, jako by šlo o věci každému jasné, nýbrž počínajíce od nich, probírají hned věci další a nakonec přicházejí rovnou k tomu, co si byli učinili cílem svého zkoumání*“ (510c-d). Kdežto rozumové vědění „*jde od předpokladů a koná svou cestu bez obrazů potřebných prvnímu úseku, jen s pojmy samými o sobě*“ (510b), tím jsou myšleny ideje samotné (Grygar, str. 30).

Až *noésis*, tedy nejvyšší stav duše, charakterizuje to, „*co chápe rozum sám mocí dialektiky, máje své předpoklady ne za počátky, nýbrž za předpoklady v pravém slova smyslu, jako za výstupky a východiště, aby došel až po to, co jest bez předpokladů, k počátku všeho, a pak aby chopě se toho zase nazpět sestupoval až ke konci, drže se toho, co s tím souvisí, neužívaje přitom ku pomoci docela žádného jevu smyslného, nýbrž idejí samých o sobě a jejich postupných vztahů, a tak končil v idejí*“ (511b).

3.1 Rozčlenění úsečky

Sokrates nejprve rozděluje úsečku na dva nepravidelné úseky. „*Představ si tedy, že to jest, jako bys vzal přímkou, rozdělenou ve dva nerovné úseky; pak rozděl dále jeden i druhý úsek v témže poměru, úsek náležící oboru viditelnému i úsek oboru pomyslného*“ (509e). Každý z úseků je dále rozdělen na další dva díly v témže poměru, čímž dochází k rozčlenění úsečky na čtyři části. Sokrates na konci tohoto podobenství představuje čtyři stavy duše, které odpovídají právě těmto čtyřem částem úsečky. „*Těm čtyřem úsekům odpovídají v duši tyto čtyři stavy, rozumové poznání nejhořejšímu, myšlení druhému, ke třetímu přidej věření a k poslednímu dohadování, a seřad' je v náležitém poměru podle zásady, že jim náleží taková míra jasnosti, jak veliká míra pravdy náleží jejich předmětům*“ (511e).

Rozdělení z hlediska přístupu		Rozdělení z hlediska statutu poznávání		Podrobnější rozdělení podle obsahu úseku	Podrobnější rozdělení podle stavů duše, které se k obsahu daného úseku vztahuje	
česky	řecky	česky	řecky	česky	česky	řecky
Nazíratelné myslí	<i>noéton</i>	vědění	<i>epistéme</i>	ideje	rozumové poznání	<i>noésis</i>
				matematické objekty	myšlení	<i>dianoia</i>
Vnímatelné	<i>aisthéton</i>	mínění	<i>doxa</i>	běžné věci	věření	<i>pistis</i>
				nápodoby věcí, obrazy, představy, stíny,	dohadování	<i>eikasia</i>

Po vylíčení posledního podobenství, tedy podobenství o jeskyni, Sokrates zmiňuje, že „*prostor jevíci se zraku jest jako ten žalární příbytek a světlo ohně v něm hořícího je síla slunce*“ a také, že „*výstup nahoru a dívání se na věci nahoře*“, což odpovídá „*vzestoupení duše do pomyslné oblasti*“ (517b). Z těchto slov lze přirovnat prostředí jeskyně k viditelné části úsečky, zatímco svět mimo jeskyni, tedy svět ozářený slunečním světlem odpovídá spíše části pomyslné. V dělení úsečky bychom mohli pokračovat i ve vnitřním prostředí jeskyně, například stíny, které jsou na stěně jeskyně, odpovídají nejnižší části úsečky L1,⁶ tedy části *eikasia*, předměty nošené nad zídou by zase představovaly část L2. (Synek, 2019).

4. Podobenství o jeskyni

Patrně nejznámější částí *Ústavy*, a pro nás zde také nejdůležitější, je podobenství o jeskyni, které nalezneme na začátku sedmé knihy. Ačkoliv je toto podobenství rozepsané pouze na čtyřech stranách, přesto svým obsahem ovlivnilo pozdější myslitele (Michálek, s.38). V tomto podobenství se Sokrates pokouší vysvětlit rozdíl mezi duší vzdělanou a nevzdělanou, a zjistit, zda je již zmíněné dobro vůbec poznatelné.

Ráda bych toto podobenství představila po částech. Nejprve se zaměřím na vnitřní prostředí a dění v jeskyni. Ve druhé části se budu zabývat výstupem jednoho z vězňů z jeskyně a jeho zvykáním si na sluneční světlo. Obsahem třetí části bude návrat vězně, který je na sluneční světlo již zvyklý, zpět do temné jeskyně.

Pro lepší pochopení výkladu bych se zde ráda zaměřila na základní metaforu, kterou toto podobenství představuje. Zrak vězňů je metaforou pro jejich rozum. Jako mají vězni přirozeně zrak, stejně tak mají i rozum. Zrak je schopen vidět pouze věci, na které dopadá světlo. Stejně tak je tomu u rozumu, ačkoliv zde se nelze bavit o světle, spíše bychom zde světlo nazvali podmínkou myšlení.

⁶ Stanislav Synek ve svém článku označuje určité části úsečky písmenem L a číslem: L1 = obrazy, L2= smyslové předměty, L3= rozumové předměty, L4= rozumové předměty (předměty dialektiky)

4.1 Dění v jeskyni

Nejprve se tedy zaměřím na popis vnitřního prostředí jeskyně, ve které se nachází vězni. Sokrates toto místo popisuje jako „*Podzemní obydlí, podobné jeskyni, jež má ke světlu otevřen dlouhý vchod zšíří celé jeskyně*“ (514a). Obydlí si tedy lze představit jako tmavou jeskyni, jejíž vchod a východ vede k silnějším světlu, než které je v jeskyni vytvářeno ohněm.

„*V tomto obydlí již od dětství žijí spoutáni na nohou i na šíji, takže zůstávají stále na témže místě a vidí jedině dopředu, ale nemohou otáčeti hlavy, protože jim pouta brání*“ (514a-514b). Tito vězni jsou, jak Sokrates sám tvrdí, podobní nám lidem. Již od dětství jsou svázáni pouty, které jim brání v jakémkoliv pohybu, čímž jsou odsouzeni k životu založeném na iluzích. Pouta jsou zde metaforou jakési omezenosti, či jak Sokrates sám uvádí, nerozumnosti (515c).

„*Vysoko a daleko vzadu za nimi hoří oheň a uprostřed mezi ohněm a spoutanými vězni jest nahoře příčná cesta, podél níž si myslí vystavěnou zídku na způsob přepážek, jaké mívají před sebou kejklíři a nad kterými ukazují své kousky*“ (514b). Zde se poprvé dozvídáme o samotném ohni, na jehož symboliku se zaměřím později. Je však jisté, že světlo z ohně umožňuje vězňům „vidět“ stíny (předměty myšlení).

Mezi spoutanými vězni a ohněm se nachází cesta, která vede k východu z jeskyně. „*Mysli si pak, že podél této zídky chodí lidé a nosí všelijaké nářadí, přečnávající nad zídku, také podoby lidí a zvířat z kamene i ze dřeva i všelijak vyrobené, při čemž jedni z nosičů, jak se podobá, mluví, druzí pak mlčí*“ (514c). Nevíme, kdo jsou nosiči, ani proč nosí právě tyto předměty a proč někteří vydávají zvuky a jiní nikoliv. Víme však, že pro vězně jsou stíny a zvuky vydávané nosiči zatím jediná skutečnost. O existenci nosičů však nemají vězni ponětí.

4.2 Výstup z jeskyně

Výstup z jeskyně lze rozdělit na čtyři fáze, což bychom si mohli spojit s úsečkou, která se skládá rovněž ze čtyř částí.

První fází je osvobození jednoho z vězňů. To Sokrates v textu uvádí jako představou „o vyléčení z pout a nerozumnosti“ (515c). Dále uvádí, že „jeden z nich jest vyproštěn z pout a přinucen náhle vstáti a otočiti šíji a jít hleděti vzhůru ke světlu“ (515c). Jeden z vězňů je tedy přinucen opustit vše, co se mu doposud jevilo jako skutečné. Vyproštění se z pout (omezenosti) a bolestivé vstání a otočení šíje zde symbolizuje první krok k cestě za poznáním. Světlo z ohně vězni umožňuje „vidět“ druhou část jeskyně, o jejíž existenci neměl doposud ponětí. Světlo je zde metaforou jakési podmínky, která umožňuje myšlení. Vězeň by zprvu nebyl schopen „pohlížet“ na předměty, které znal pouze z odrazů na zdi jeskyně, přímo, natož aby věřil, že jsou tyto předměty skutečnější (515d).

Druhou fází je násilné vlečení vězně na sluneční světlo. „Kdyby pak jej někdo odtamtud násilím vlekl tím drsným a příkrým východem a dříve ho nepustil, až by ho vyvlekl na světlo sluneční, zdalipak by při tom vlečení netrpěl bolesti a nevzpouzel se, a když by přišel na světlo, zdalipak by jeho oči, zalité září, mohly viděti něco z toho, co by mu nyní bylo jmenováno skutečným světem?“ (515e). I nadále tedy vězeň pociťuje bolest očí. Tentokrát je příčinou bolesti „silnější“ světlo, než na které byl doposud zvyklý, a to světlo ze slunce. Zde se dostáváme k propojení tohoto podobenství s podobenstvím o slunci. Jak Sokrates říká, vězeň je vlečen „tím drsným a příkrým východem“ (515e), čímž ještě více dramatizuje onen výstup do inteligibilního světa.

Jedinec by pro dočasné oslepení očí (zatmění rozumu) způsobené „silou“ slunečního světla nebyl schopný „vidět“ věci hned, musel by se to postupně učit. „Nejprve by zíral nejsnáze na stíny a potom na obrazy lidí i ostatních předmětů zrcadlící se na vodních plochách, později pak na ty předměty samy dále pak by snesl pohled na tělesa nebeská a na samu oblohu snáze v noci, kdy by se díval na světlo hvězd a měsíce, než ve dne na slunce a sluneční světlo“ (516a). Až poté by byl schopen pohlédnout na celou krásu slunečního světla, tedy, jak víme z podobenství o slunci, na ideji dobra. Jak Sokrates tvrdí, právě idea dobra je příčinou pravdy a rozumového poznání (508e). Až do této chvíle byl vězeň provázen (nejspíše filosofií), zde však jeho doprovod končí.

Vězněovo prvním samostatným krokem je vytvoření si vlastního úsudku o Slunci. „A potom již by si o něm učinil úsudek, že ono jest, co způsobuje roční počasí a oběh roků a

všechno spravuje ve viditelném světě, a že jest nějak původcem i všeho toho, co viděli tam dole“ (516b). Z těchto slov lze usoudit, že vězeň chápe podstatu slunce. Světlo z ohně má však stejnou podstatu jako sluneční světlo, jedná se tedy o stejnou podmínku umožňující myšlení, liší se pouze v míře síly, kterou na jedince působí. Světlo z ohně je „slabší“ než světlo ze slunce.

4.3 Návrat do jeskyně

Ve třetí fázi celého obrazu je řešena otázka, co by se stalo, kdyby se vězeň, který spatřil pravdu a je obohacen novým poznáním vrátil zpět. Kdyby se vrátil a posadil se na své místo do tmavé jeskyně, jeho oči by zahalila tma a trvalo by dlouho, než by se mu opět uklidnily (516e). *„Člověk, který přijde od dívání na věci božské do lidské bídy, neumí se zde chovati a jeví se velmi směšným, kdykoli jest nucen, dokud ještě špatně vidí a dříve, nežli si sdostatek zvykl přítomné tmě, na soudech nebo někde jinde zápasiti o stíny práva nebo obrazy vrhající ty stíny a potýkati se o ně s názory lidí, kteří spravedlnosti samé nikdy nespátřili“ (517d-e). Vězeň by pro nedostatek světla, na které byl jeho zrak (rozum) již zvyklý, opět trpěl. Po pohlížení na sluneční světlo by si musel znovu zvykat na šero, což by pro něj nebylo jednoduché. Tím by mohl u ostatních vězňů vyvolávat pocity zmatenosti, dokonce by se mohl dočkat i posměšků. Takový vzdělaný člověk by byl nejspíše sám zmatený. Bezpochyby by měl problém znovu se adaptovat na prostředí tmavé jeskyně. Ačkoliv oheň v jeskyni představuje, jak Sokrates sám uvádí, sílu slunce (517b), světlo z ohně není tak „silné“.*

Vězni by ho považovali za narušeného a nejspíše by přemýšleli o tom, zda stojí za pokus opustit jeskyni. Pokud by se pokusil ostatní vězně vyprostit z pout, není vyloučeno, že by se ho ze strachu nepokusili zabít (517a). Tato situace má pouze dvě východiska. Buď se tento člověk přizpůsobí životu vězňů, což by se ale, jak Sokrates sám uvádí, nejspíše nestalo, nebo se pokusí zbylé vězně donutit opustit jeskyni.

„Rozumný člověk by pamatoval, že jsou dva druhy poruchy zraku, vznikající ze dvojí příčiny, když totiž přecházíme ze světla do tmy a ze tmy do světla“ (518a). Tato „dvojí porucha zraku“ se týká těch, kteří byli osvobozeni a jsou na cestě ven z jeskyně či se vracejí zpět. Osvobození vězni (vzdělávající se filosofové), kteří jsou nuceni vylézt na denní světlo by trpěli, protože by nebyli schopni přijímat tolik nových znalostí najednou. Proto na ně pohlíží postupně, až nakonec spatří samotnou ideu dobra, tedy nahlédnou na pravdu a jsoucno. Tím se stávají vzdělanými. Ti, kteří přecházejí ze světla do tmy jsou na sluneční

světlo již zvyklí. Takto vzdělaní lidé by pak při sestupu do jeskyně pro nedostatek světla trpěli. Sokrates to přirovnává k duši. „*Nesmál by se nerozvázně, kdykoli by uviděl, že některá jest zmatena a nedovede se na něco dívati, nýbrž přihlížel by k tomu, zdali přichází ze světlejšího života, a proto jest od nezvyklosti omráčena tmou, či jde ze stavu velké nevědomosti do světlejšího prostředí a jest naplněna třpytem většího jasu; tu pak by jistě tuto nazval šťastnou pro její stav a život, druhé pak by politoval*“ (518a). Je tedy důležité rozeznávat, o jaký typ poruchy zraku se jedná. Metaforicky řečeno, jsou dva typy nevědomosti, jakési zmatené mysli, která se nedovede „na něco dívat“.

5. Sokratův výklad podobenství o jeskyni

Nejprve Sokrates porovnává toto podobenství s podobenstvím o úsečce. „*Prostor jevíci se zraku jest jako ten žalární příbytek a světlo ohně v něm hořícího je síla slunce; k tomu pokládej výstup nahoru a dívání se na věci nahoře za vzestoupení duše do pomyslné oblasti*“ (517b). Pohybujeme se zde v oblasti *doxa*. Pokud by byli vězni schopni vidět věci, které se nachází v oblasti viditelné, nebyli by schopni rozlišit, zda jsou věci skutečné či se jedná o pouhé obrazy těchto věcí. Ve viditelné oblasti se hovoří o stínech. Ne však o stínech samotných, spíše o stínech spravedlnosti, které máme my, lidé, problém rozeznat.

Zda lze propojit podobenství o úsečce s podobenstvím o jeskyni je na dlouhou diskuzi. Někteří autoři zastávají názor že ano.⁷ Dle jiných se zde žádná shoda neobjevuje.⁸

Následuje porovnání tohoto podobenství s podobenstvím o slunci. Vězeň, vysvobozen z okovů (omezenosti), podniká dlouhou a bolestivou cestu (filosofického vzdělání), na jejímž konci je schopen pohlédnout na samotné slunce, tedy spatřit ideu dobra. Pokud ji spatří, může usuzovat, že právě ona je stvořitelem všeho krásného a pravého, a to jak v oblasti viditelné, tak také pomyslné. „*Ve světě viditelném zrodila světlo a jeho pána, slunce, i v oboru pomyslném, kde jest sama paní, poskytla lidem pravdu a rozum*“ (517b).

Duše vězně, která došla až sem, tedy nahlédla na pravdu a jsoucno, se nechce vrátit zpět do jeskyně a starat se o lidské věci, nýbrž chce směřovat stále vzhůru. Pokud by se vrátila od sledování věcí božských zpět do lidské bídy, už by se tam, ovlivněna novým

⁷ Viz např. Murphy, N. R., The “Simile of Light” in Plato’s Republic. *The Classical Quarterly*, 26, 1932, No. 2, s. 93–102; týž Wyller, E. A., Pozdní Plátón. Tübingenské přednášky 1965, s. 49

⁸ Např. Robinson uvádí, že i kdyby sám Plátón tvrdil, že jsou oba obrazy paralelní, nebylo by tomu tak. Viz Robinson, R. Plato’s earlier Dialectic. Oxford: Oxford University Press, 1953, s. 183; týž Ferguson, A. S., Plato’s Simile of Light. Part I. The Similes of the Sun and the Line. *The Classical Quarterly*, 15, 1921, No. 3–4, s. 131–152

poznáním, neuměla chovat a pro svou slepotu by se jevila ostatním jako směšná. „*Nežli si sdostatek zvykl přítomné tmě, na soudech nebo někde jinde zápasiti o stíny práva nebo obrazy vrhající ty stíny a potýkati se o ně s názory lidí, kteří spravedlnosti samé nikdy nespatriili*“ (517c-517d).

Sokrates vysvětluje, že je nutné rozlišovat dvojí poruchy zraku (rozumu). Tu, která vzniká přechodem ze tmy do světla a opačnou, která vzniká přechodem ze světla do tmy. Osvobozená duše, která přichází ze světlejšího prostředí je omámená tmou. Ačkoliv taková duše nepocítuje bolest, Sokrates by ji politoval. Druhá duše přichází z tmavého, nebo jak uvádí Sokrates *ze stavu velké nevědomosti*, do světlejšího prostředí. Takovou duši, ačkoliv je jí pro náhlé světlo způsobena bolest, by nazýval jako šťastnou (518a-518b). Dle mého je zde nutné připomenout, že světlo z ohně je sejné jako světlo ze slunce. Světlo v jeskyni je pouze „slabší“, ale přesto tam je.

Dále se ve výkladu zaměřuje na to, co je to výchova a vzdělání. „*Vzdělání není něco takového, za jaké je někteří jeho učitelé vyhlasují. Říkají totiž, že do duše, ve které není vědění, oni je vkládají, jako by vkládali zrak do slepých očí*“ (518c). Je zbytečné vkládat vzdělání do duše, ve které není vědění (*epistémé*). „*Avšak nynější naše přemýšlení ukazuje, že jako nebylo možno oči obracet ke světlu od tmy jinak než zároveň s celým tělem, tak také že jest s celou duší otáčeti od proměnného dění tuto mohutnost obsaženou v duši každého a ústrojí, kterým člověk nabývá poznání, až nabude takové síly, že vydrží se dívat na jsoucnost a na nejjasnější ze jsoucnosti; to pak jest podle našeho tvrzení dobro*“ (518c). Výchova tedy není vkládání vědění (*epistémé*) do duše. Stejně jako otáčíme celým tělem, pokud chceme pohlédnout ze tmy na světlo, stejně tak výchovné umění pootáčí ústrojím tam, kam by mělo být otočeno, aby vidělo to, co vidět má. Toto pootočení má být provedeno co nejsnáze a s co největším zdarem (518d).

Vesměs všechny ctnosti duše jsou podobny vlastnostem tělesným. Nejprve v duši nejsou, postupným cvičením se však do duše vštěpují. Ctnost rozumového myšlení (*arété*) se ale podobá něčemu božštějšímu. Něčemu, co své schopnosti neztrácí a stává se škodlivým či užitečným podle toho, jakým směrem je otočeno. Sokrates toto utvrzuje na příkladu s lidmi. Duše lidí, kteří jsou sice špatní ale chytrí, bystře vidí to, k čemu je otočena. Taková duše nemá špatný zrak, ale je nucena sloužit špatnosti. Čím více hledí, tím více zla způsobuje (519a). Kdyby ale byla, tato schopnost, takové přirozenosti již od mládí zbavena okovů proměnného dění, které k ní přirůstají prostřednictvím naplňování žaludku, požitkářstvím či rozkošnictvím, a které pak obracejí zrak duše směrem dolů, zbavena, a obracela se k věcem pravdy, pak by také viděla bystře věci, ke kterým je otočena (519b). Dle mého je tedy duše

příliš zahlcena a kvůli tomu není schopna vidět tak bystře. Pokud by však byla přebytečných věcí zbavena, viděla by bystřeji.

Obec by nemohla být spravována ani lidmi nevzdělanými, ale ani těmi, kteří by byli ve vzdělávání necháváni až do konce, neboť ani jedni z nich nemají jeden cíl, ke kterému by mělo směřovat jejich konání. Úkolem zakladatelů obce tedy je „*násilím přivést lidi nejlepších přirozeností k té nauce, kterou jsme v předešlém nazvali největší, aby totiž uviděli dobro a vystoupili po oné cestě vzhůru*“ (519d). Když by ti jedinci filosofické povahy vystoupili vzhůru a dobro uviděli, zdráhali by se pak sestoupit zpět k vězňům.

Hlavní otázkou v této práci však je symbolika ohně nacházejícího se v tmavé jeskyni. Ačkoliv se v textu Sokrates o ohni samotném příliš nezmiňuje, jeho existence je pro celé podobenství velmi důležitá. Konkrétně se o ohni lze dočíst pouze v pasážích 514b, kde je popisováno prostředí jeskyně: „*vysoko a daleko vzadu za nimi hoří oheň*“ (514b), a také v pasáži 517b, kde Sokrates zmiňuje, že „*světlo ohně v něm hořícího je síla slunce*“ (517b).

Před samotným zkoumáním symboliky ohně se ale nejprve pokusím podrobněji vyložit problematiku, kterou podobenství o slunci a podobenství o jeskyni představují.

6. Problematika podobenství o slunci a podobenství o jeskyni

Jak jsem zmiňovala v předchozím úseku, Sokrates se v podobenství o slunci zabývá dvěma „světy“,⁹ a to světem viditelným a pomyslným.¹⁰ Respektive se pomocí toho viditelného pokouší vyložit chod světa pomyslného.

Viditelný svět si lze představit jako svět náš, plný předmětů. Zaměřuje se zde na mnohé krásné a mnohé dobré předměty, které jsme schopni vidět zrakem. Tomuto světu kraluje něco, co bychom mohli nazvat sluncem. Sokrates uvádí, že nelze zrak považovat za slunce samotné, „*avšak jest, myslím, ze smyslových ústrojí ústrojím slunci nejbližším*“ (508b). Právě slunce produkuje něco, co by v našem světě připomínalo světlo. Díky tomuto světlu je náš zrak schopen vidět barvy předmětů a zároveň je předmětům umožněno být viděny. Velmi zajímavá je myšlenka Julia Annas, která ve své knize zmiňuje, že se zrak odlišuje od ostatních smyslů tím, že potřebuje světlo, ale zároveň nás tento smysl nejvíce informuje o světě zkušeností (Annas, 2003).

⁹ Pro lepší představu pracuji se slovem *svět*, nelze si ho však představovat jako svět, ve kterém žijeme.

¹⁰ Někteří autoři používají spíše pojem myslitelný, v obou případech je význam totožný.

Stejně tomu tak je ve světě pomyslném. Zde se Sokrates nezaměřuje na množství, ale na podstatu jednoho každého předmětu, který zastupuje celou svou třídu. Na stejné úrovni, jako je ve světě viditelném slunce, je ve světě pomyslném idea dobra.

Dovolím si zde použít výklad Manolise Spanakise. „*Platon používá Slunce pro vysvětlení pravého významu Dobra. Dobro osvětluje poznání, aby naše mysl mohla vidět to, co je pravdivé. Bez dobra bychom byli schopni vidět pouze fyzickýma očima, nikoliv očima mysli. Slunce produkuje světlo, abychom mohli vidět svět kolem sebe; bez něj bychom nebyli schopni chápat skutečnou realitu, kterou jsme obklopani.*“¹¹ Stejně jako slunce produkuje světlo, díky němuž můžeme zrakem vidět předměty, idea dobra produkuje poznání, díky kterému je náš rozum schopný „vidět“ předměty rozumu. To Sokrates vykládá pomocí duševních jevů. „*Kdykoli se duše upře na to, nač svítí pravda a jsoucnost, pochopí to a pozná a jest patrno, že má rozum; kdykoli však na to, co jest smíšeno s tmou, na jev vznikající a hynoucí, tehdy jen nejasně míní a špatně vidí, sem a tam svá mínění převrací, a tu zase se zdá, jako by neměla rozumu*“ (508d). V tomto tvrzení se Sokrates zabývá tím, jak jsou předměty (stíny, sošky, předměty mimo jeskyni), na které se vězňi dívají, „pravdivé“, a do jaké míry jsou ohněm či sluncem osvětlené. Jako mají vězňi přirozeně zrak, stejně tak mají i rozum. Odvracejí ho ale k nedokonalým a nezřetelným předmětům rozumu (stínům). Idea dobra je ve světě inteligibilním zastoupena sluncem, které je příčinou veškerého bytí.

Sokrates spojuje obraz jeskyně s tím, co bylo zmíněno již dříve v podobenství o slunci: „*prostor jeví se zraku jest jako ten žalární příbytek a světlo ohně v něm hořícího je síla slunce*“ (517b). Výstup a pohlížení na předměty vně jeskyně představuje vzestup duše do oné pomyslné oblasti. „*V oboru poznání spatřuje se na konci, a to jen stěží, idea dobra, když však jest spatřena, jest o ní souditi, že ona jest všemu původcem všeho pravého a krásného, neboť i ve světě viditelném zrodila světlo a jeho pána, slunce, i v oboru pomyslném, kde jest sama paní, poskytla lidem pravdu a rozum*“ (517b-c). Až po spatření ideje dobra je jedinec schopen rozumného jednání.

Idea dobra je na vrcholu hierarchie poznání. Je příčinou všeho viditelného i myslitelného. Ve světě viditelném stvořila slunce, díky jehož světlu jsme schopni vidět předměty a předmětům je umožněno být viděny. Ve světě inteligibilním (vně jeskyně) se

¹¹ „*Plato uses the simile of the sun to define the true meaning of the Good. The Good illuminates knowledge so that our minds can see what is true. Without the Good, we would only be able to see with our physical eyes, not the mind's eye. The sun bestows its light so that we may see the world around us; without it, we could not understand the true realities that surround us.*“ – Spanakis, s. 141

idea dobra za slunce vydává. Uvnitř jeskyně zase stvořila oheň, který má, ačkoliv je „slabší“, sílu slunce.

Obraz jeskyně je, jak víme, metaforou. Rozum (zrak) vězňů je tedy odvrácen k ne tak zřetelně jasným předmětům rozumu (stínům). Toho si ale vězni zatím nejsou, kvůli omezenosti, vědomi, proto vnímají tyto nedokonalé předměty jako skutečné.

Světlo z ohně je tedy v jeskyni něčím, díky čemu jsou vězni schopni svým zrakem (rozumem) vidět stíny (předměty rozumu). Jestliže je světlo z ohně tak důležité, co představuje samotný oheň? Na tuto otázkou se pokusím najít odpověď v následujících částech této práce.

7. Symbolika ohně u Hérakleita z Efesu

Oheň byl významným prvkem již u presokratiků. Nerada bych se však vzdalovala od svého tématu, proto jsem vybrala pouze jednoho myslitele, Hérakleita z Efesu, u kterého se, ačkoliv ne příliš podrobně, zaměřím na jeho výklad ohně, neboť v něm najdeme motivy, které možná ovlivnily Platónovo myšlení, což se promítá právě do podobenství o jeskyni.

V Hérakleirově filosofii hraje oheň významnou roli, jelikož patří mezi jeden ze základních principů. Jeho význam ohně lze doložit například zlomkem, který poukazuje na významnost ohně v přírodním dění, konkrétně zlomkem DK22 B30: „*Svět ,stejný pro všechny, neutvořil žádný z bohů ani z lidí vždyživý oheň, vzněcující se s ohledem na [svoje] míry a pohasínající s ohledem na [svoje] míry*“. Zde je oheň představen jako základní prvek, prostřednictvím kterého věci vznikají a zanikají. Lze říci, že je oheň symbolem nějakého cyklického pohybu. Kosmický řád je tedy založený na neustálém vzniku a zániku ohně. Touto proměnlivostí, věčným pohybem ohně lze znázornit Hérakleitovu představu o povaze světa. Ten je plný protikladů, které jsou však pro jeho správné fungování nezbytné (Kalandra, 2013). Dalším Hérakleitovým principem je boj. Boj protikladů ve světě má určitý řád (*logos*). Řád je tím, co svět sjednocuje, je měrou všech věcí. Je společný i lidské duši, či je s ní dokonce totožný. Tomu naznačuje zlomek B 45: „*Ani ten, kdo prochází všechny cesty, nemůže svým krokem najít hranice duše: tak hluboké má určení (logos)*“ (Kirk et al., 1983).

O Hérakleitových zlomcích se zmiňuje také Kratochvíl ve svém článku, konkrétně zmiňuje zlomek B 134: „*Vzdělání je druhé slunce pro vzdělané*“. Dle Kratochvíla zde vzdělání poukazuje „*na zmnožení pohledů, na stereoskopičnost pohledu, v souladu s Platónovým podobenstvím o výstupu z jeskyně*“ (Kratochvíl, s. 26).

Možnou paralelou mezi Hérakleitovým a Platónovým vnímáním ohně se budu zabývat později.

8. Interpretace ohně v Platónově podobenství o jeskyni dle jiných autorů

Světlo z ohně je stejné podstaty jako světlo slunce. Světlo (podmínka umožňující myšlení), je tedy svou podstatou stejné v jeskyni i venku. V jeskyni je pouze produkováno ohněm, a tedy je „slabší“, přesto se jedná o stejné světlo (podmínku myšlení), kterou produkuje slunce (idea dobra) mimo jeskyni. Výklad symbolika ohně se jeví jako velmi těžká abstraktní otázka, proto se jí většina autorů vyhýbá. Interpretace ohně tedy spíše vyplývá z jejich interpretace celého podobenství o jeskyni.

Mým cílem je zde představit několik interpretací jeskyně od různých autorů, ve kterých se budu právě na možný výklad symboliky ohně zaměřovat. Následně budu jednotlivé interpretace porovnávat a pokusím se odpovědět na otázku, co by oheň tedy mohl představovat.

Nejprve představím dva zahraniční autory, jejichž interpretace obrazu jeskyně jsou, dle mého, považovány za jedny z nejznámějších, konkrétně interpretaci Allana Blooma a Julie Annas. Abych zde nepředstavovala pouze známé zahraniční interpretace, budu se zabývat také méně známou interpretací, jejímž autorem je Manolis Spanakis.

Nemohu zde opomenout české autory, proto představím tři interpretace od českých autorů, konkrétně od Zdeňka Kratochvíla, Jiřího Stránského (v souvislosti s ním se zmíním o myšlenkách Gabriela Zomsce) a Stanislava Synka.

8.1 Allan Bloom

Prvním autorem, jehož interpretaci bych zde ráda představila, je Allan Bloom. Ten je jedním z autorů, který zastává názor propojení jeskyně a úsečky, dokonce uvádí, že pro pochopení podobenství o jeskyni je nezbytné se při jejím rozboru neustále vracet zpět k rozdělení úsečky.

Stíny, které jsou vězni schopni vnímat díky své představivosti,¹² patří do nejnižší části úsečky. „*Je to část zkreslených a nejasných obrazů a schopnost, která je s nimi spojená*

¹² Jedná se o *eikasia*, které F. Novotný překládá jako „dohadování, viz *Resp.* 511d-e.

je zcela nespolehlivá.“¹³ Abychom mohli zkreslené obrazy posoudit, musíme je nejprve porovnat s obrazy skutečných věcí, tedy takových, o jejichž existenci máme přirozené povědomí (rostliny, zvířata, artefakty, atd.). Vnímáme je prostřednictvím schopnosti, kterou bychom mohli nazvat *důvěrou*. Právě ta brání vězňům ve zpochybňování toho, co vnímají. Důvěra je výchozím bodem poznání. Představitost není východiskem poznání, jelikož prostřednictvím představitosti nejsme schopni rozlišit mezi tím, co je pouhým stínem, co je ovlivněno naším zkresleným duševním viděním, co je pouhým zrcadlením se předmětu a tím, co je jejich přesným odrazem. Teprve až po uvědomění si, že obraz je skutečným obrazem, jsme schopni posoudit jeho skutečnou povahu. Právě důvěra je tím, co představitosti pomáhá získat toto vědomí. Až po vyproštění z pout je vězeň schopen, díky ohni, vidět rozdíl mezi stínem a předmětem. Díky světlu z ohně je tedy jeho původní důvěra otřesena.

Dle autora bereme předměty příliš vážně a neuznáváme důležitost či vyšší realnost prvních principů či příčin. „*Stačí si vzpomenout na otázku nahoty, která je rozebírána v V. knize, nebo na významnost krav pro hinduisty na rozdíl od ostatních lidí, abychom si uvědomili, jak mocné jsou různé horizonty, které tvoří zákon nebo konvence.*“¹⁴

Autor se zabývá otázkou, jak je tedy možné, že spojujeme jeskyni s nejnižší částí úsečky. Odpověď je jednoduchá. Jeskyně představuje obec a naše oddanost obci nás nutí k určitému pohledu na věci. „*Nevidíme lidi takové, jací jsou, ale takové, jak nám je představují zákonodárci a básníci.*“ K tomuto tvrzení uvádí příklad, že „*Řek vidí věci jinak než Peršan.*“¹⁵ Pokud bychom nahlédli do jeskynního prostředí, tvůrci těchto horizontů by byli nosiči. Předměty v jeskyni nejsou sami o sobě přirozenými, jsou pouze obrazy přirozených předmětů. Ačkoliv se vězňům jeví jako originály, jsou pouze předělány do podoby originálů. To mají na starost umělci, kteří je přizpůsobili tak, aby sloužily jejich vlastnímu zájmu. „*Jinými slovy, věci nevidíme přímo, ale prostřednictvím názorů, které nás o věcech učí. Tyto názory nejsou přesným odrazem přírody, ale jsou přizpůsobeny tak, aby uspokojovaly potřeby obce. Jsou určeny k tomu, aby si člověk svou obec zamiloval, a proto do ní musí vkládat nejrůznější zvláštní významy, které nemají žádný základ v přírodě.*“¹⁶

¹³ „*Its lowest level of cognition, imagination, to trust, thought, and finally intellection, its highest level.*“ – Bloom, s. 403

¹⁴ „*One need only think of the question of nakedness as discussed in Book V, or the significance of cows to Hindus as opposed to other men, to realize how powerful are the various horizons constituted by law or convention.*“ – Bloom, s. 404

¹⁵ „*We do not see men as they are but as they are represented to us by legislators and poets. A Greek sees things differently from the way a Persian sees them.*“ – Bloom, s. 404

¹⁶ „*In other words, we do not see things directly, but through the opinions we are taught about them. Those opinions are not accurate reflections of nature but are adapted to serve the needs of the city. They are*

Uvádí, že je důležité oddělovat to, co vytvořil člověk, od toho, co je výtvořem přírody. Oheň je sám o sobě přírodním jevem, avšak v jeskyni je jeho zakladatelem člověkem. Obrazy na stěně jeskyně se nám zdají být reálné. Jsme připoutáni k iluzi jako vězni, jelikož nám tyto obrazy tvoří náš vlastní svět, tedy dávají naši existenci smysl. (Bloom, 2016).

Allan Bloom si do podobnosti spíše promítá vlastní komplexní poselství, a tak z interpretace není možné příliš uspokojivě vyložit, co vlastně oheň představuje. V jeho interpretaci je prostředí jeskyně přirovnáno k obci. My, jako občané, jsme obci oddaní. Právě oddanost, která by v jeskyni představovala pouta, zkresluje naše vlastní názory a nutí nás uctívat svaté názory obce. Názory bychom do obrazu jeskyně přiřadili ke stínům. Jako vězni nepozorují přímo předměty, ale pouze stíny těchto předmětů, stejně tak zastávají občané naučené názory obce a nikoli ty vlastní.

Autor však zmiňuje i myšlenku osvícenství, že by bylo možné přenést světlo do jeskyně a pomocí něj rozptýlit stíny, což by znamenalo, že by lidé v jeskyni žili v dokonalém světě. Tuto myšlenku však Bloom popírá. „*Filosof nepřináší světlo do jeskyně, spíše do světla uniká a může k němu dovést jen několik málo lidí; je průvodcem, nikoliv nositelem pochodní.*“¹⁷ Snaha přenést světlo do jeskyně je zbytečná, a to ze dvou důvodů. Za prvé nějaká část uvnitř člověka je na stínech závislá a touží po nich. Za druhé, i kdyby bylo světlo do jeskyně přeneseno, bylo by tlumené a nebylo by schopné prosvítit celou jeskyni. Zároveň by je toto přinesené světlo nejspíše odradilo od touhy vystoupit ke vnějšímu světlu, čímž by z jeskyně vymizel poslední zdroj osvobození (Bloom, 2016).

Existují dvě pokušení mysli. Prvním z nich je, že vězni trvají na významu obrazů v jeskyni a považují se za jejich obhájce, čímž tedy stojí proti filosofům. Druhým pokušením je, že se vězni vyprostí z pout příliš rychle a nenaučí se to, co je potřebné znát o člověku a duši. „*Aby člověk těmto pokušením odolal, musí být jeho rozum odvážný a opatrný.*“¹⁸ Odvážným se stává, pokud je schopen odmítnout názory, které jsou jeskyní vytvářeny. Zároveň ale musí být opatrný při pohledu na slunce. Nejprve by se měl dívat na odrazy a na věci, které jsou sluncem osvětlené. „*To znamená, že se nemá snažit pochopit samotný pojem bytí, ale měl by se pokusit vyznat se v názorech na různé druhy bytí.*“¹⁹

designed to make a man love his city, and therefore they have to invest the city with all sorts of special significance and have no basis in nature.“ – Bloom, s. 404

¹⁷ „*The philosopher does not bring light to the cave, he escapes into the light and can lead a few to it; he is a guide, not a torchbearer.*“ – Bloom, s. 403

¹⁸ „*In order to resist these temptations, a man's reason must be both daring and moderate.*“ – Bloom, s. 406

¹⁹ „*That is, he must not try to apprehend being directly but must try to discern it in the opinions about the various kinds of beings.*“ – Bloom, s. 406

Pokud tedy slunce představuje bytí, pak by mohlo světlo ze slunce ukázat těm několika málo lidem, které filosof ke světlu přivedl, pravou podstatu bytí. Pochopení této podstaty by je mohlo dovést k pochopení chodu obce a následnému zřeknutí se naučených názorů, ke kterým je vedla obec pro své vlastní uspokojení. Vězni, kteří jsou zvyklí na sluneční světlo, tedy již pochopili podstatu bytí, by se po návratu do jeskyně trápili, jelikož tam je světlo „slabší“. Pochopili by, v jaké iluzi dříve žili a jaký byl jejich předešlý život, ve kterém byli pouze ovlivňováni obcí. Ta zneužívala jejich oddanosti a důvěry pro svůj prospěch.

Myšlenka přesunutí světla do jeskyně ale dle mého opomíjí existenci ohně v jeskyni a zároveň i Sokratovu myšlenku, že oheň má sílu slunce. V jeskyni ale je přítomné světlo, pouze je „slabší“ než sluneční světlo. Pokud by byl oheň v jeskyni, nebylo by nutné zamýšlet se nad přenesením světla do jeskyně.

8.2 Julia Annas

Před samotným výkladem si dovolím začít výstižnou myšlenkou, kterou ve své knize Julia Annas uvádí. „*Platón se nechal unést svou touhou zdůraznit naprosto opovržením hodnou povahu státu, který je neosvícen filosofickým myšlením, že obraznost, byť je zapamatovatelná, nemá konzistentní celkový výklad.*“²⁰

Tato autorka se zabývá výkladem všech tří podobností. Dává mi zde dobrý smysl začít výklad u interpretace Slunce. Jako má slunce nejvyšší postavení ve viditelném světě, stejně takové postavení má dobro ve světě pomyslném. Díky dobru jsou předměty poznání poznatelné. Zároveň je dobro tím, co dává těmto předmětům existenci, a to i přesto, že je samotné „mimo bytí“. Jako sluneční světlo osvětluje předměty, které jsme pak zrakem schopni poznat, stejně tak „osvětluje“ dobro předměty poznání. Zároveň tyto předměty činí tím, čím jsou. Myšlenku o dobru je možné vnímat jednoduše jako korelát tvrzení o vědění. „*Je-li dobro zásadní pro naše chápání podstaty věcí, pak musí být základní v povaze věcí, jinak by naše chápání neodráželo svět takový, jaký je*“²¹ Dle Platóna ve světě neexistuje rozdíl mezi fakty a hodnotami. Pokud je dobro základem pro naše chápání věcí, pak je spolu s ostatními hodnotami stejně skutečné jako věci sami. (Annas, 2003).

²⁰ „*Plato has got so carried away by his desire to stress the utterly contemptible nature of the state unenlightened by philosophical thought that the imagery, memorable though it is, has no consistent overall interpretation.*“ – Annas, s. 256

²¹ „*If goodness is fundamental for our understanding of the nature of things, then it must be fundamental in the nature of things, else our understanding would not reflect the world as it is.*“ – Annas, s. 246

Jak je ale možné, že může dobro učinit věci poznatelnými? Jednou z myšlenek, která by mohla na tuto otázku uspokojivě odpovědět je, že „*dobro je základem každého výkladu.*“²² S touto myšlenkou, ačkoliv je srozumitelná, by se nejspíše většina moderních filosofů neztotožnila. Ti rozlišují mezi věcmi faktu a věcmi hodnoty, což je vede k názoru, že „*dobro věci je věcí hodnoty, proto nemůže vstoupit do stejného druhu výkladu jako věci faktů o ní.*“²³ Platón však zastává názor, že jsou hodnoty pro výklad faktů zásadní (Annas, 2003).

Autorka se v knize zmiňuje o formách, ke kterým se člověk dostává prostřednictvím myšlení (především matematického). Kontrast mezi „myšlením“ a „intelektem“ (filosofickým myšlením) musí být způsobený rozdílem v metodě: „*myšlení studuje formy izolovaně, pro účely speciálních předmětů, jako je matematika, zatímco intelekt je studuje pro ně samotné a v systematickém spojení, např. jsou závislé na formě dobra pro svou povahu a srozumitelnost.*“²⁴ Toto tvrzení lze, dle mého, vložit do podobenství o jeskyni. „Světlo“ je něčím, co umožňuje vězňům myslet, ale pouze do určité míry. Po výstupu z jeskyně, kdy jsou vězni ozářeni silnějším „světlem“, jsou schopni intelektuálního růstu.

Julie Annas popisuje jeskyni nejen jako degradovaný stav společnosti, ale také jako stav člověka. „*Všichni v ní však nekončíme ; alespoň v ideálně spravedlivé společnosti ti, kteří jsou strážci, putují vzhůru, aby dosáhli poznání a moudrosti*“²⁵ Každý z nás začíná jako vězeň v jeskyni, to však neznamená, že v ní musíme také skončit. Ten, kdo začne myslet, se vyprostí z pout konformity, tedy oprostí se od vlastních přijatých názorů a zkušeností. Předměty nošené nosiči jsou metaforou pro morální kvality. Stíny, které vězni pozorují zase mají představovat názory, které si vytváříme podle toho, jak věci vypadají a nikoliv podle toho, čím opravdu jsou (Annas, 2003).

Cesta z jeskyně, nebo jak tvrdí autorka „cesta z temnoty ke světlu“, představuje snahu dosáhnout filosofického osvícení, které představuje nahlédnutí na pravdu. Každý je vězněm ve společnosti, je bezmocný a druhými manipulovaný. Na tento život je ale zvyklý, proto nemá zájem ze společnosti odejít. „*Jejich uspokojení je jakýmsi falešným vědomím o*

²² „*Goodness is fundamental in any explanation.*“ – Annas, s. 246

²³ „*Goodness is a matter of value, it cannot enter into the same kind of explanation as matters of fact about it.*“ – Annas, s. 246

²⁴ „*'Thinking' studies Forms in isolation, for the purpose of special subjects like mathematics, whereas 'intellect' studies them for their own sake, and in systematic connection, as being dependent on the Form of Good for their nature and intelligibility.*“ – Annas, s. 251

²⁵ „*We don't all end there, though ; at least in the ideally just society some, who are the Guardians, journey upwards to achieve knowledge and wisdom.*“ – Annas, s. 253

jejich stavu; nemohou ani rozpoznat a odpovědět na pravdu o svém hrozném stavu.“²⁶ Vězni žijí s falešným vědomím své spokojenosti. Žijí v šeru jeskyně, na které jsou ale zvyklí, a proto nemají snahu osvobodit se z pout konformity.

Autorka ve své knize odkazuje na film *Konformista* od Bernarda Bertolucciho. Dle autorky se jedná o jediný vizuální výklad jeskyně, který výstižně vysvětluje metaforické termíny Platónova obrazu jeskyně. Hlavní postava Marcello je konformista žijící v Mussoliniho Itálii. Toto místo má představovat degradovanou společnost. Cílem společnosti není podporovat občany v utváření vlastních názorů, ba naopak, spíše je udržují v přesvědčení o falešných hodnotách.

Marcello se nakonec bolestivě otočí směrem k ohni, což symbolizuje jeho odmítnutí žít podle těchto falešných hodnot. Tento obrat je důkazem jeho rozhodnutí čelit pravdám o sobě a přijmout svou vlastní identitu. Bertolucci nám tímto způsobem ukazuje, že odvrácení se od falešných hodnot a konformity začíná pochopením a přijetím pravdy o sobě. Oheň představuje světlo, které osvětluje temná zákoutí Marcellovy mysli a umožňuje mu odvrátit se od falešného vědomí a začít žít autentický život. S touto myšlenkou se však autorka příliš neshoduje. Dle ní zde není moudrost založena na sebepoznávání, proto zde není sebepoznání podstatné. „*Tajemného propuštění vězně z pout má být dosaženo abstraktními a neosobními studiemi, jako je matematika.*“²⁷ Cíl výstupu z jeskyně tedy není o věžňovo pocitu sebenaplnění, nýbrž o pochopení formy dobra, které je pro jednotlivce neosobní. K dobru mohou být jedinci dovedeni prostřednictvím neosobní disciplíny, kterou může být matematika (Annas, 2003).

Žijeme ve společnosti, ve které nás naše konformita svazuje a brání nám věci „vidět“ takové, jaké ve skutečnosti jsou. Ačkoliv si to neuvědomujeme, jsme oběťmi společenské iluze. Nemáme touhu se z této iluze dostat, ba naopak, jsme na tento stav zvyklí, a proto jsme zde spokojení. V iluzi jsme udržováni pomocí předmětů (morálních kvalit) a „světla z ohně“, které představují nástroj moci a manipulace. Díky tomuto nástroji je vytvářena falešná iluze, na kterou jsou lidé tak zvyklí, a proto netouží po změně.

Oheň by v této interpretaci mohl představovat jakýsi zdroj falešných hodnot. Ve společnosti nejsme schopni příliš vnímat pravé hodnoty, nacházíme se takříkajíc v temnotě. Pokud se ale oprostíme od vlastní konformity za cílem nahlédnout na pravdu, dosáhneme

²⁶ „*Their satisfaction is a kind of false consciousness about their state; they cannot even recognize and respond to the truth about their terrible condition.*“ – Annas, s. 253

²⁷ „*The prisoner's mysterious release from bonds is to be achieved by abstract and impersonal studies like mathematics.*“ – Annas, s. 259

hlubšího porozumění skutečným hodnotám, což by mohlo narušit vlastní vnímání společnosti.

8.3 Manolis Spanakis

Dalším, ne tak známým autorem je Manolis Spanakis. Tento autor ve svém článku zkoumá platónské vnímání „pravého světla“ a jeho pozdější zpracování křesťanskými mysliteli. Nejprve se zabývá propojením světla a dobra, „*neboť obojí je všudy přítomné a životodárné.*“²⁸ Ve svém článku zmiňuje Alcínovu myšlenku, že sloveso *osvětlovat* je založeno na velmi hlubokém duchovním významu. Prvním, kdo byl obohacen intelektem a srozumitelností, byl totiž sám bůh (Alcinous, 1993). Souvislosti světla s božským se věnuje i nadále. Odkazuje na Platónovo dílo *Timaios*, kde se Platón zmiňuje o slunci jako o ohni, který byl zapálen bohem (*Tim.* 39b). Zmiňuje se zde také o vzájemném vztahu mezi světlem na obloze a světlem, které je v lidském oku a díky kterému jsme schopni vidět (*Tim.* 45b-c, 46c). Toto působení světla na lidské oko je nám již z *Ústavy* blízké. Zajímavá je zde myšlenka, se kterou se v *Ústavě* nesetkáváme, že by i v oku samotném byla část světla, která by pak vzájemně reagovala s venkovním světlem.

Autor zde upozorňuje na Sokratovo tvrzení, v němž nazývá slunce bohem (508a). Stvořitelem ohně je, dle předešlých zmínek, Bůh. Na světlo z ohně je zde nahlíženo jako na něco nepřirozeného, jelikož jediné „pravé světlo“ vytváří pouze Bůh. Tedy až po výstupu z jeskyně mohou vězni spatřit pravé světlo. Cestu z jeskyně připodobňuje autor „*ke snaze věřícího uznat za svého života přítomnost Boha.*“²⁹

Vězni zpočátku pozorují pouze stíny, které představují nižší formu poznání. Oheň pomáhá vytvářet falešnou realitu, kterou zatím lidé vnímají jako jedinou možnou pravdu. Pouta, kterými jsou drženi, mají představovat lidskou nevědomost. Vězeň, který se z pout vyprostí, je právě díky světlu z ohně schopen nahlédnout na tuto lidskou omezenost.

Autor chce poukázat na to, jak mohou být lidé, kteří jsou omezováni svými názory a vnímáním, neschopni „vidět“ dál než za iluze, které „vytváří“ právě oheň vrháním stínů na stěnu jeskyně. Přítomnost ohně v jeskyni má přinést myšlenku, že skutečné poznání a osvětlení přichází až tehdy, když se podíváme za stíny a hledáme úplný zdroj světla, které je v podobě slunce (Boha) vně jeskyně. Slunce (Bůh) oproti ohni představuje skutečný,

²⁸ „*Since both are omnipresent and lifegiving.*“ – Spanakis, s. 140

²⁹ „*The faithful's effort to acknowledge God's presence in his lifetime.*“ – Spanakis, s. 140

přirozený zdroj světla, který jedinci umožňuje vidět svět takový, jaký skutečně je. Vězeň je nakonec postupně schopný pohlédnout na slunce (Boha). Přirozené světlo mimo jeskyni symbolizuje poznání rozumového světa a Dobra (Spanakis, 2022).

Ani v této interpretaci není symbolika ohně popsána přímo, je zde spíše popisován význam „pravého světla“. Na oheň je nahlíženo jako na něco nepřirozeného, něco, co svým světlem ovlivňuje vnímání vězňů.

Pokud bychom vzali v potaz autorovu myšlenku, že stvořitelem ohně v jeskyni je Bůh (slunce), a následně ji propojili s myšlenkou, kde má oheň sílu slunce, bylo by jisté, že vězni v jeskyni jsou ovlivňováni božskou mocí. Metaforicky řečeno, i když je člověk nevěřící, přesto na něj nějakým způsobem, ačkoliv „slabším“, působí Boží síla.

8.4 Zdeněk Kratochvíl

Kratochvíl ve své knize uvádí, že mu prostředí jeskyně a dění v ní „*připomíná slova orfického mýtu o duši uvězněné v těle, o mysli uvězněné v oblasti jevů*“ (Kratochvíl, s.22). Jeskyni popisuje, stejně jako většina autorů, jako „*naš všední svět*“. Obyvatelé jeskyně prožívají nedospělý život „*udržovaný zvenčí chlebem a hrami, nástroji moci.*“ Velmi zajímavé je Kratochvílovo tvrzení, že jsou vězni v „*bezpečném prostoru, chráněném před změnami počasí; v prostoru uměle osvětleném a vytápěném*“ (Kratochvíl, s. 24).

Vězni jsou tedy v jeskyni v bezpečí, nic je zde nepřekvapí, nemusí dělat nic jiného než to, na co jsou zvyklí. Přesto jsou uvězněni. „*Po takovém zajetí touží naše všednost podobně jako Židé na poušti po „hrncích“: jako po zajetí, na které se pro jeho dobré zabezpečení tak rádo vzpomíná*“ (Kratochvíl, s. 24). Pouta představují bariéru, která odděluje všední život vězňů od přirozeného světa. Všední život však není daný pouze onou bariérou, ale také vším umělým. Kratochvíl se dále zabývá tzv. „*stínovými závody o pocty*“, které pojí s „*kulturou ve smyslu obyčejů a úmluv.*“ Ani vězeň, který v těchto závodech vyhrál nemá povědomí o smyslu svého života, natož povědomí o přirozeném světě. Dodává zde zajímavou myšlenku, kterou bych zde ráda zmínila: „*Škoda že Platón ještě neznal vliv „masových medií“ na tvorbu všeobecně sdílených způsobů vnímání a myšlení; zvláště že neznal televizi, která svou sociální roli onen stínový výjevník stěny jeskyně téměř dokonale realizuje; že neznal promyšleně koncipované reklamy a politické nebo „vzdělávací“ kampaně*“ (Kratochvíl, s. 24). Tato masová média by mohla být v jeskyni skryta právě v ohni, který prostřednictvím svého světla sdílí způsoby určitého vnímání a myšlení vězňů. Ty pak takto ovlivnění sledují stíny, které vznikají spojením nošených předmětů, tedy reklam a

politických kampaní a masových médií, tedy ohněm. Vězni jsou zahleděni na stíny promítané na stěně jeskyně, jako by zaujatě sledovali pořad v televizi. Vězeň, který je schopen libovolně otáčet hlavou a určovat si tak směr svého pohledu a který je také schopen překonat onu bariéru a libovolně se pohybovat, takový vězeň by byl označen jako vzdělanec či filosof. „*Je to ten, kdo se postaví na nohy a začne se chovat nezávisle vůči mezím, které zakládají všednost — tedy alespoň ten, kdo se k této svobodě nechá přimět*“ (Kratochvíl, s. 24).

Vzdělanec nevyužije této svobody pro zničení již zmíněného stínového divadla, protože to přináší ostatním vězňům nejen potěšení, ale také životní jistotu. „*Vrcholem svobody pohybu a pohledu je život v přirozeném světě.*“ Vzdělanec, který této svobody dosáhl, nejde zpět do jeskyně poučit ostatní vězně o pravdě, spíše je jde informovat o jejich nedospělosti a pobídnout je ke změně pohledu na stíny, či se bude snažit přinutit je k pohybu. Informuje je také o skutečnějším světě, ze kterého znají nevzdělanci pouze „*stín jeho jedné stránky, a to ještě stránky umělé*“ (Kratochvíl, s. 24 - 25). Na prostředí jeskyně je nahlíženo jako na něco umělého a na svět mimo jeskyni jako na něco přirozeného.

Takovým druhým Sluncem je vzdělání. „*Je schopností zahlédnout zkušenost ve světle, které jsem nepřijal jenom zvenku (např. z tradice), ale které jsem v sobě zrodil z toho nejlepšího, co ve mně je*“ (Kratochvíl, s. 27). Úkolem vzdělání, jak sám autor uvádí, je „*zapálení ohně v duši.*“ Jako je vnímáno Slunce mimo jeskyni, stejně tak je zde vnímáno vzdělání. Světlo nám nabízí zkušenost, kterou jsme schopni zahlédnout právě díky vzdělání. Tuto zkušenost nepřijímáme pouze z venkovního světla (např. prostřednictvím tradic), ale i z toho, které máme uvnitř sebe. Cílem vzdělání je povšimnout si zkušeností, které nám vnější světlo nabízí a následně tyto zkušenosti získávat a rozvíjet, tedy rozšiřovat naše vnitřní světlo, neboli jak uvádí autor, zapálit oheň v duši. Myšlenkou zapálení ohně v duši se autor vzdaluje od Platónova interpretace.

Kratochvíl používá obraz jeskyně jako metaforu pro náš všední život, který je uměle vytvořen a ve kterém jsme my, lidé, ovládání nástroji moci. Tento svět se nám jeví jako bezpečný a pohodlný, nevyžaduje se od nás nic jiného než to, na co jsme zvyklí. Jsme jako vězni připoutaní naší všedností a ze všech stran jsme ovlivňováni masovými médii, reklamami či politickými kampaněmi.

Ani v této interpretaci tedy není možné tvrdit, že by oheň představoval slunce. To je zde přirovnáváno ke vzdělání. To na nás – jako slunce na vězně – čeká mimo uměle vytvořený a uměle řízený svět, ve kterém pohodlně žijeme. Konečným cílem vzdělání je zažehnout oheň v naší duši, jež je vyživován zkušenostmi, které jsme ve skutečném světě

nasbírali. Pokud by se takový člověk vrátil zpět do umělého světa, oheň v jeskyni by na něj již neměl takový vliv jako dříve. Oheň v jeskyni je tedy metaforou pro masmédia, prostřednictvím kterých jsme jako vězni ovlivňováni. Jako je oheň nedílnou součástí dění v jeskyni, stejně tak jsou masmédia důležitá ve společnosti.

8.5 Jiří Stránský

Podle Stránského je pro adekvátní výklad podobenství o jeskyni potřebné přijmout hypotézu, že jeskyně představuje prostředí obce, ve kterém jsou lidé – tedy vězni – vychováni a vzděláváni. „*Vězni jsou podobní nám v tom ohledu, že to jsou také lidé, resp. že s námi sdílejí lidskou přirozenost*“ (Stránský, s. 12). Dle něj lze těmito slovy zobrazit lidská situace na tomto světě. „*Být člověkem znamená (metaforicky vyjádřeno) být vězněm upoutaným v jeskyni, vnímajícím pouze stíny a odrazy a mylně pokládajícím tyto stíny a odrazy za pravou realitu*“ (Stránský, s.11). Tato interpretace se mu jeví jako příliš zjednodušená, a proto se ji pokouší rozpracovat důkladněji. V tomto důkladnějším rozboru onoho „stínového světa“ zmiňuje – mimo jiné – i to, že „*nutnou podmínku samotné existence této reality a její poznatelnosti je v jeskyni hořící oheň a jím vytvořené světlo*“ (Stránský, s. 12). Na jeskyni je podle Stránského nutno nahlížet z politického hlediska. Jeskyně tedy představuje „*specifické prostředí obce, v němž lidé žijí a jsou vychováni a vzděláváni*“ (Stránský, s.12). Pouta, kterými jsou vězni drženi symbolizují skutečnost, že je život lidí žijících v obci jasně daný. Jsou zde nastavena určitá pravidla, zvyklosti či rituály. Lidé mají v obci určité sociální role, které si ale nevybírají sami, spíše je vykonávají kvůli příslušnosti ke své obci. Vězni vnímají stíny jako skutečný svět, což vyjadřuje, jak uvádí i sám Sokrates, jejich nevzdělanost. Právě nevzdělanost je způsobena onou obcí, proto lze říct, že Platón užívá obraz jeskyně pro představu obrazu zkažené obce. Stránský připodobňuje nosiče k autoritám vytvářející základní strukturu obce. Podle něj se jedná o tzv. „moudré muže“ kteří, ačkoliv mají vyšší postavení než vězni, nemají povědomí o existenci venkovního světa a taktéž jsou pohlceni prostředím uvnitř jeskyně. Jako si vězni neuvědomují, že pohlíží na stíny uměle vytvořených předmětů, stejně tak si nosiči neuvědomují, že předměty, které nosí, jsou pouze napodobeninami jsoucna, které se nachází vně jeskyně.

Těmito „moudrými muži“ má autor na mysli například sofisty, básníky či rapsódy. Od vězňů se však příliš neliší, i oni žijí pouze v prostředí jeskyně. „*Nic v textu nenasvědčuje tomu, že by tito nosiči kdy byli vystoupili ven z jeskyně na světlo skutečného světa, nebo si*

alespoň byli vědomi jeho existence“ (Stránský, s.14). Z těchto slov lze usoudit, že stejně jako vězni se i nosiči pohybují v rovině nevzdělanosti.

Jak jsem již zmiňovala, podle Stránského představuje jeskyně lidmi uměle vytvořenou realitu. Z tohoto důvodu lze, dle autora, vyloučit interpretaci, na které se shoduje většina autorů, kde *„má oheň představovat slunce a stíny promítající se na stěně jeskyně tělesný a smyslový svět, v němž žijeme, jelikož ten není uměle lidmi vytvořený“* (Stránský, s. 12). Oheň a světlo v podobenství symbolizují *„základní podmínky samotné existence stínové reality a její poznatelnosti“* (Stránský, s.14). Oheň tedy pomáhá nosičům vytvářet stínovou realitu a vězňům umožňuje tuto realitu „vidět“.

Dle autora je možné chápat oheň jako *logos*, v tomto případě je významem *řeč*. Pokud se podíváme na obraz jeskyně s povědomím významu ohně jakožto řeči, závislost nosičů a celé stínové reality dává dobrý smysl. Prostřednictvím řeči vykonávají „moudří muži“ svou činnost, bez řeči by na lidi nemohli působit. Bez řeči by nevznikla ani politická stínová realita. (Stránský, 2022).

Dění v jeskyni je závislé na ohni, tedy je podmínkou její existence, stejně tak je *logos* něčím, na čem je závislá existence obce a lidského společenství. Pro vysvětlení symboliky světla, které oheň produkuje, si autor vypůjčil myšlenku od Stanislava Synka, že světlo je metaforou pro jakousi zjevnost, díky níž je člověk schopen rozumět smyslovému světu. Touto myšlenkou se však budu zabývat později, proto ji zde nebudu podrobněji rozebírat.

Více se zde, v tomto článku, samotnou symbolikou ohně nezabývá, pouze zmiňuje, že je přesvědčen o závislosti nosičů a celé stínové reality na ohni. Z tohoto důvodu, tedy z důvodu pohlížení na jeskynní prostředí a dění v něm jako na obec, nelze vnímat symboliku ohně na obecné rovině, ale *„pouze z dílčí perspektivy jeho konstitutivní a epistemické role ve vztahu k obci a jejím občanům.“* (Stránský, s. 12-15). Oheň je v této interpretaci chápán jako *řeč (logos)*. Pomocí ní vykonávají nosiči (autority) v jeskyni (obci) svou činnost a působí tak na vězně („prosté“ lidi). Autor přirovnává obraz jeskyně k prostředí zkažené obce.

Podobně jako u Julie Annas, by i zde mohl oheň představovat nástroj moci, pomocí kterého jsou lidé manipulováni. Řeč je opravdu mocným nástrojem, který nám může sloužit, ale zároveň může být lehce zneužit pro negativní účely, což si lze v prostředí jeskyně jen těžko představit.

Tohoto autora zde zmiňuji pro jeho velmi zajímavou interpretaci, ale také z důvodu, že na rozdíl od většiny autorů nezastává tvrzení, že oheň představuje slunce.

8.6 Gabriel Zomsc

V souvislosti s interpretací ohně uvádí Jiří Stránský ve svém článku myšlenky Gabriela Zomsce, proto bych zde ráda některými jeho myšlenkami alespoň krátce zabývala. Podobně jako Stránský nahlíží na obraz jeskyně z politického hlediska. Uvádí, že je jeskyně „*politickou alegorií o zkušenostech filozofa ve vztahu k městu.*“³⁰ Člověk, který je filosoficky založen, by se neměl zabývat politikou obce do té doby, dokud nedosáhne osvětlení (nepohlédne na ideu dobra). Až poté je schopen vrátit se zpět a vládnout spravedlivě. Tento stav osvětlení je výsledkem pedagogického programu (Zomsc, 2017).

Oheň je dle něj symbolem pro „*culture-producing power Prometheus gave the Greeks*“ (Zomsc, s. 256). Uvádí, že by v souladu s mýtem mohl oheň (*logos*) představovat jakýsi dar bohů, který v sobě mají lidské bytosti (ačkoliv ne dobrovolně) a díky kterému zakládají politické společnosti, čímž se liší od ostatních bytostí. Tento dar získávají lidé skrze Prométhea.

Navazuje na myšlenku, že slunce je dítětem dobra. Dobro je příčinou bytí ve světě inteligibilních věcí, tudíž je i slunce tím, co dává schopnost bytí ve světě viditelném. Pokud by oheň představoval slunce uvnitř jeskyně, pak by byl tím, co mimo jeskyni řídí říši viditelnou a uvnitř řídí zcela odlišnou říši, kterou autor nazývá „*the cultural visible realm.*“ Dle něj je oheň „*v řecké mytologii symbolem kultury par excellence: je to prométheovský dar, který jim umožňuje překonat jejich čistě přirozený stav.*“³¹ Jako je slunce ve viditelné oblasti příčinou bytí, stejně tak oheň v jeskyni představuje sílu, která je příčinou všeho v oblasti kultury (Zomsc, 2017).

Více se zde o ohni nezmiňuje. Opět se však setkáváme s interpretací ohně z pohledu kultury. Autor se zde zmiňuje o filosoficky založeném člověku, který se má zprvu vyhnout politické aktivitě v obci. Až poté, co pochopí politické dění, teprve pak je schopný být jeho součástí.

Mám pocit, že zde autor naráží na dnešní dobu, o to více mě v tom utvrzuje zmínka, že „*Filosofická duše, které se zázračně podaří překonat překážky, které jí klade kulturní prostředí, a stane se tím, čím by měla být, se musí vrátit do jeskyně, aby ji zreformovala.*“³²

³⁰ „*The Cave, then, is a political allegory about the experience of the philosopher in relation to the city.*“ – Zomsc, s. 262

³¹ „*I believe that this makes a lot of sense since, as I indicated earlier, fire is the symbol of culture par excellence in Greek mythology: it is the Promethean gift that allows them to transcend their merely natural condition.*“ – Zomsc, s. 258

³² „*The philosophical soul that miraculously manages to sur-mount the obstacles posed to him by the cultural milieu and becomes what he ought to be must return to the cave in order to reform it.*“ – Zomsc, s. 261

Oheň se tedy nachází v obci a je příčinou všeho kulturního dění. Zároveň autor ale také zmiňuje, že se jedná o dar bohů, který v sobě máme a díky kterému jsme, na rozdíl od většiny ostatních, sociální bytosti. Právě díky tomuto „ohni“ v nás obec vůbec existuje. Oheň by tedy mohl představovat jakousi touhu po sociálním kontaktu, tedy jakousi vnitřní potřebu žít ve společenství, čehož politici využívají.

Je sporné, zda je lepší nahlížet na oheň jako na něco přirozeného či nikoliv. Nepřirozeným by se mohl zdát, jelikož se jedná o dar. Já se však přikláním spíše k názoru, že je zde oheň něčím přirozeně vytvořeným, a to ačkoliv je nám darován bohy. Člověk je totiž přirozeně sociální bytost.

8.7 Stanislav Synek

Další velmi zajímavá interpretace je od Stanislava Synka, který se ve svém článku nezabývá přímo ohněm, zaměřuje se spíše na světlo. To s ohněm však velmi úzce souvisí, proto bych se zde ráda tímto článkem zabývala. Autor používá světlo spolu se zrakem jako metaforu, kde zrak představuje myslitelnost a světlo je jakási vnější, na člověku nezávisle nutná podmínka lidského myšlení. Světlo tedy představuje jakousi sílu, která na člověka z venku působí a bez níž by v pomyslném světě nebyl rozum schopen myslet.

Světlo je v celém podobenství velmi důležité, právě díky němu jsou viditelné významy, ale také stíny. *„Významy, které vězni pozorují a uchopují, nepocházejí z nich samých, nejsou ani dílem lidského rozumu (např. syntézou smyslových dat), nýbrž jsou to základní tvary, jež se ukazují jako stíny vrhané září ohně, tj. silou slunce.“* Lidé mají rozum, díky kterému jsou schopni tyto významy přijímat. Jelikož je v jeskyni méně světla, jsou schopni přijímat pouze stíny umělých předmětů, které jsou nošené nosiči. Člověk, který je venku, by pak byl schopen přijímat i barvy a tvary předmětů, které jsou na rozdíl od nošených předmětů v jeskyni skutečné. Zrak je tedy zástupcem rozumového myšlení a díky světlu, může člověk prostřednictvím smyslů přijímat a uchopovat významy. Právě prostřednictvím myšlení jsou vězni schopni svým rozumem přijímat stíny. Pokud se tedy má vězeň oprostít od stínů k božštějším předmětům, musí odvrátit svou mysl, nikoliv zrak. *„Světlo (jak ohně, tak slunce) je tedy v podobenství o jeskyni metaforou jakési „zjevnosti“, která je přístupná – jak se zdá – právě a jen člověku.“* Světlo je tím, co nám umožňuje rozumět smyslovému světu. Ať už je vězeň osvobozený či stále v okovech, používá stále stejnou duševní schopnost (zrak, neboli rozum). Rozdíl tedy není ve schopnosti, kterou vězeň užívá, ale pouze v síle „světla“ a v předmětech, které na něj působí. Nelze říci, že by

oheň symbolizoval samotné slunce. „*Oheň jakožto původce světla jistě není tak božský a dokonalejší jako slunce, přesto je však – právě tak jako slunce – původcem téže „třetí věci.“*“ V podobenství o slunci je tato třetí věc nazývána „dítětem dobra“. Díky ní je věcem umožněno být viděny a nám tyto věci vidět. V podobenství o jeskyni je na slunce, které se nachází mimo jeskyni, nahlíženo jako na ideu dobra. Oheň je považován za původce stejné síly jako slunce. Musí zde být tedy jiné dítě dobra (tedy zdroj světla), které prosvětluje jeskyni a prostřednictvím kterého jsou vězni schopni myslet. Bez něj by pro ně neměl svět žádný význam (Synek, s. 12-13).

Ani v tomto článku není přímo zmíněno, co by oheň mohl symbolizovat. Je zde však podrobně popsáno světlo, které s ohněm velmi úzce souvisí. Autor používá vidění a světlo jako metaforu pro rozum a jakousi „vnější sílu“, bez níž by rozum nebyl schopen ve smyslovém ani pomyslném světě nic myslet. Ačkoliv zde oheň není přímo pojmenován, myslím, že je zde jeho význam v celém obrazu zřetelný. Je něčím, co je odpovědné za produkci jakési podmínky myšlení, která na člověka „z venku“ působí a díky níž je rozum schopný myslet.

9. Komparace interpretací symboliky ohně

Po dlouhém rozboru mnoha interpretací se shodují se slovy Julie Annas, že obraz jeskyně nemá žádnou jednu konzistentní interpretaci (Annas, 2003), což lze vypožorovat i podle interpretací, jejichž rozbořem jsem se v této práci zabývala.

Z práce lze vidět, že většina autorů nechává symboliku ohně takříkajíc v temnotě.³³ Mým cílem bylo pokusit se oheň v temnotě najít a zaměřit se na jeho symboliku, která by do dané interpretace zapadala. Otázkou je, zda se autoři vyhýbají interpretaci ohně úmyslně, například s cílem zachovat jeho tajemnost, nebo je pro ně pouze náročné jeho symboliku vyjádřit slovy. Jediní autoři, kteří přímo zmiňují symboliku ohně jsou Jiří Stránský, podle kterého je oheň chápán jako *logos* (řeč) a Gabriel Zomsc, který oheň popisuje jako „*culture-producing power Prometheus gave the Greeks.*“

Prostudovala jsem mnoho interpretací, ve kterých se autoři podrobně zabývali významem jednotlivých prvků v jeskyni, nepodařilo se mi ale nalézt práci, která by byla

³³ Viz např. Bloom, A. (2016). *The Republic of Plato*. Basic Books.; Barney, R. (2008). *Eros and Necessity in the Ascent from the Cave.*; . Wilberding, J. (2004). *Prisoners and Puppeteers in the Cave. Oxford Studies in Ancient Philosophy*, 27, 117-139; Barney, R. (2008). *Eros and Necessity in the Ascent from the Cave.*

založena na podrobném zkoumání ohně. Například Stanislav Synek se ve svém článku primárně zaměřuje na význam sošek nošených nosiči. Rozebírá ale také světlo a jeho funkci, čímž se významu ohně dotýká. Ačkoliv oheň přímo nepojmenovává, přesto lze z této interpretace vyčíst, jakou funkci v jeskyni zastává. Je něčím, díky jehož „světlu“, které na vězně z venku působí, je jejich rozum schopný myslet. Zároveň je ale nezbytný k tvorbě stínů (předmětů rozumu).

Významem „pravého světla“ se zabývá také Manolis Spanakis, který však, na rozdíl od předešlého autora, popisuje světlo z ohně jako něco nepřírozeného. Jako jakousi „sílu“, jejímž stvořitelem je Bůh (slunce). Jelikož jediné pravé světlo je ze slunce, proto je zde na světlo z ohně nahlíženo jako na něco nepřírozeného. Autor chce poukázat na to, jak lidé, kteří jsou omezováni svými názory a vnímáním, nejsou schopni „vidět“ dál než za iluze, které jim „vytváří“ právě oheň vrháním stínů na stěnu jeskyně. Zároveň je ale oheň tím, co vyproštěným vězňům umožňuje nahlédnout na tuto lidskou omezenost. Spanakis není jediným autorem, který přisuzuje vzniku ohně božský původ. Jako jediný z autorů však nahlíží na jeskyni spíše z pohledu náboženství.

Že je oheň božského původu uvádí i Gabriel Zomsc. Dle něj nám oheň darovali bohové skrze Prométhea. Je to dar, díky kterému se lišíme od ostatních bytostí. „Oheň“ v nás zde představuje jakousi přirozenou potřebu sociálního kontaktu, proto je i důvodem lidského společenství.

Interpretace Allana Blooma je velmi zajímavá, o ohni toho však příliš nevyovídá. Autor si do podobenství promítá vlastní komplexní poselství, které symboliku ohně opomíjí. Zmiňuje se o významu slunce, o významu ohně se však nezmiňuje. Myšlenkou přesunutí slunce do jeskyně spíše existenci ohně v jeskyni popírá, čímž popírá i Sokratovu myšlenku, kde má oheň sílu slunce. Obraz jeskyně připodobňuje k obrazu obce, kde jsou občané svou oddaností (pouty) dané obci nuceni pohlížet na věci určitým způsobem. Lze říci, že jsou obcí ovládaní, jelikož ta učí vězně zastávat určité názory, které jsou pro obec výhodné.

Interpretaci od Allana Blooma je z části podobná interpretace Zdeňka Kratochvíla. Oba výklady bychom mohli nazvat „aktuálně-politickými“. Autor zmiňuje zajímavou myšlenku, kde jeskyně představuje uměle vytvořený prostor, který je uměle vytápěn a osvětlován a který chrání vězně před změnami počasí. Na jeskyni je nahlíženo jako na společnost. Ta sice působí, že lidi chrání před „změnami počasí“, zároveň jsou v ní ale lidé uměle manipulováni, například prostřednictvím masmédií.

Julia Annas se ve své knize zabývá porozuměním a propojováním všech tří podobenství, přímo symboliku ohně ale také nezmiňuje. Obraz jeskyně připodobňuje také

ke společnosti. V tomto případě se jedná spíše o degenerovaný stav špatné společnosti, což se nejvíce podobá interpretaci od Jiřího Stránského. Ve společnosti jsme drženi v poutech konformity. „Ohněm“ ve společnosti jsou falešné hodnoty. Díky těmto hodnotám a morálním kvalitám jsme jako vězni drženi ve společnosti.

Podobnou interpretaci nabízí Jiří Stránský, u kterého, jak jsem již zmiňovala, je oheň symbolem řeči. Právě díky řeči mohou výše postavení lidé působit na občany obce. I zde se tedy o ohni lze bavit o jakémisi nástroji manipulace.

Je zřejmé, že se v interpretaci ohně dělí autoři na mnoho táborů. Někteří popisují oheň jako něco přirozeného či daného,³⁴ jiní na něj nahlíží jako na něco nepřirozeného.³⁵ Mnoho autorů se například ztotožňuje s názorem, že oheň v jeskyni představuje slunce.³⁶ Ačkoliv je nespočet různých interpretací podobenství o jeskyni, většina autorů se však shodne na jednom, a to, že je oheň neodmyslitelnou součástí dění v jeskyni. Bez něj by byla jeskyně pohlcena tmou. Stíny na stěně by neexistovaly a nosiči by byli v jeskyni zbyteční.

Převážná většina autorů na oheň nahlíží jako na něco pozitivního, a to i přes to, že při prvním pohledu na něj způsobuje vězňovi bolest. „*Jeden z nich jest vyproštěn z pout a přinucen náhle vstáti a otočiti šji a jíti a hleděti vzhůru ke světlu. Z toho všeho by cítil bolest a pro mžitky v očích nebyl by schopen dívati se na ony předměty, jejichž stíny tenkrát viděl*“ (515c). Proč ale vězeň cítí pocit bolesti při pohledu do ohně? Dle mého fyzická bolest očí symbolizuje spíše bolest psychickou, kterou jedinec trpí při odhalení celého – a do té doby jemu nepředstavitelného – dění v jeskyni, které může pochopit právě díky porozumění reálnému světu. Jeho rozumu najednou „vidí“ věci jinak než doposud, vidí alespoň část pravdy. Oheň je tedy jakýmsi mezičlánkem na cestě za nahlédnutím ideje dobra. Je tím, co „vytváří“ stíny na stěně jeskyně, tedy je zprostředkovatelem iluze vězňů. Je ale také tím, co umožňuje vězňům, kteří se již vyprostili z pout, nahlédnout na pravdu těchto iluzí. Nutno

³⁴ Viz např. Synek, S. (2019). Obraz lidského světa v Platónově podobenství o jeskyni. *Filosofický časopis (Philosophical Journal)*, 67(1), 3-19.

³⁵ Viz např. Kratochvíl, Z. (1995). *Výchova, zřejmost, vědomí*. Herrmann a synové.; Spanakis, M. (2022). Plato's Allegory of the Cave and the Early Christian Concept of 'True Light' in the Metaphrasis Psalmorum (138.9-23) of Apollinaris of Laodicea. *Pnyx: Journal of Classical Studies*, 1(2), 137-162.; Ferguson, A. S. (1921). Plato's Simile of Light. Part I. The Similes of the Sun and the Line. *The Classical Quarterly*, 15(3-4), 131-152; Annas, J. (2003). *Plato: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.; Stránský, J. (2022). Platónovo podobenství o jeskyni. *Aither*, 13(25), 4-37

³⁶ Viz. Např. Novotný, F., *O Platónovi*. Díl III. Praha, Jan Laichter 1949, s. 21.; Cross, R. C., & Woosley, A. D. (1979). *Plato's Republic: a philosophical commentary*. Springer.; Annas, J. (2003). *Plato: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.; Wilberding, J. (2004). Prisoners and Puppeteers in the Cave. *Oxford Studies in Ancient Philosophy*; Raven, J. E. (1953). Sun, Divided Line, and Cave. *The Classical Quarterly*, 3(1-2), 22-32.

dodat, že světlo z ohně je „slabší“ než světlo ze slunce (mimo jeskyni). Věznův život byl dříve jednoduchý, založený pouze na pozorování stínů. Může se to zdát smutné a bezpochyby by většina tyto vězně pro jejich jednoduchý a nudný život politovala. Myslím ale, že je zbytečné litovat připoutané vězně, jelikož jejich životy naplňuje pohlížení na stíny. Více politováníhodná je chvíle, kdy se vězeň vyprostí z pout. Až tehdy začne postupně chápat, jak jednoduchý jeho dosavadní život byl.

Můžeme se však shodnout na závěru, že oheň v jeskyni představuje něco, co je neodmyslitelnou součástí dění v jeskyni. Dává určitý řád každému jednomu dílku, ze kterého je celý obraz jeskyně poskládaný. Zároveň oheň prostřednictvím svého světla udržuje a dohlíží na správný chod dění v jeskyni, stejně jako slunce vně jeskyně. Tomu naznačují i Sokratova slova „*vysoko a daleko vzadu za nimi hoří oheň*“ (514b). Jeho vysoké umístění mu dodává rozhled na celé prostředí jeskyně.

Na závěr bych se ještě ráda vrátila k Hérakleitovým myšlenkám. Pokud byl Platón ovlivněn Hérakleitovými myšlenkami, pak se zde nabízí otázka, jestli nemá oheň v Platónově jeskyni představovat právě onen řád? Pokud by tomu tak bylo, pokud by oheň symbolizoval „řád“, pak by mohlo světlo symbolizovat uspořádanost tohoto světa (např. pravidelnost vzniku a zániku). Uspořádanost světa je tedy tím, co umožňuje rozumu ve smyslovém světě vůbec něco „vidět“. Smysly totiž vnímáme jednotlivé věci, zatímco rozumem vnímáme pouze to, co je obecné. Světlo z ohně je „slabší“ než světlo ze slunce (mimo jeskyni), neboť řád ve viditelném světě (v jeskyni) je méně „jasný“ než ten ve světě inteligibilních věcí: v přírodě jsou rovněž nepravidelnosti, řád zde není tak dokonalý jako ve světě pomyslném.

Závěr

V této bakalářské práci jsme se zabývali zkoumáním symboliky ohně v Platónově podobenství o jeskyni, které se spolu s dalšími dvěma podobenstvími nachází v jeho díle *Ústava*. Nejprve jsme stručně představili všechna tři podobenství. Následně jsme představili problematiku podobenství o slunci a jeskyni, kde jsme vysvětlovali především rozdíl mezi světem viditelným a pomyslným. Touto problematikou jsme se zabývali za účelem lepší orientace v následující části práce. Jelikož byl oheň významným prvkem již u presokratiků, stručně jsme se zmínili o symbolice ohně u Hérakleita z Efesu, jelikož ten měl vliv na Platónovo myšlení. Krátká zmínka o jeho symbolice ohně pomohla zasadit Platónovu interpretaci do širšího kontextu předsokratovské filosofie. Hérakleitova vize ohně jako symbolu neustálé změny a toku se u Platóna proměňuje v symbol něčeho, co je sice změně podrobno, ale co musí být překonáno pro dosažení pravého poznání. V závěru práce jsme se pak pokusili představit možnou paralelu symboliky ohně u těchto dvou filosofů.

Ve druhé části práce jsme představili sedm interpretací podobenství o jeskyni od různých autorů. Zaměřili jsme se především na symboliku ohně a zjistili jsme, že většina autorů oheň přímo nepojmenovává. Bylo tedy nutné tuto symboliku analyzovat a domýšlet. Výsledky této analýzy ukazují, že ačkoliv je oheň pro celé dění jeskyně velmi podstatný, přesto je autory často přehlížený.

Představení těchto interpretací sloužilo k poukázání na různorodé vnímání symboliky ohně. Následně jsme tyto interpretace stručně shrnuli a porovnávali je s interpretacemi od ostatních autorů, což nás dovedlo k závěru, že neexistuje jedna interpretace symboliky ohně, na které by se jednotně shodli všichni autoři.

Symbolika ohně se jeví jako velmi těžká abstraktní otázka, které se většina autorů vyhýbá. Jejich interpretace ohně tedy většinou vyplývá spíše z jejich interpretace celého podobenství.

Oheň je v podobenství o jeskyni tedy něčím, co nelze jednoznačně slovy vyjádřit. Je to jakýsi „řád“, který udržuje chod dění v jeskyni a který se podílí na tvorbě iluze, v níž vězni žijí. Zároveň je jakýmsi mezičlánkem při cestě za pravým poznáním, kdy otočenému vězni nabízí alespoň částečné, ne tak jasné, pochopení světového řádu.

Bibliografie

Primární literatura:

PLATÓN. Ústava. (1996). Oikoymenh.

Sekundární literatura:

Alcinous, D., & John, M. (1993). The handbook of Platonism.

Barney, R. (2008). Eros and Necessity in the Ascent from the Cave.

Behr, J. (2017). *Origen: First Principles*. Oxford: Oxford University Press.

Bloom, A. (2016). The Republic of Plato. Basic Books.

Castro, A. F. H. (2017). Slavery in Plato's Allegory of the Cave: Alain Badiou, Jacques Rancière, and the Militant Intellectual from the Global South. *Theatre Survey*, 58(1), 86-107.

Cross, R. C., & Woozley, A. D. (1979). *Plato's Republic: a philosophical commentary*. Springer.

Dorter, K. (2006). *The transformation of Plato's Republic*. Lexington Books.

Ferguson, A. S. (1921). Plato's Simile of Light. Part I. The Similes of the Sun and the Line. *The Classical Quarterly*.

Grygar, F. (2011). Platónovo podobenství o úsečce a jeskyni, aneb co dělá filosof. *Úvod do filosofie*, 23.

Kermode, F. (2010). The Sense of an Ending: Studies in the Theory of Fiction. Oxford University Press.

- Kirk, G. S., Raven, J. E., & Schofield, M. (1983). *The presocratic philosophers: A critical history with a selection of texts*. Cambridge university press. *Alcinous Handbook on Platonism* 27.3; 180.22-28, with Dillon, 1993.
- Kratochvíl, Z. (1995). *Výchova, zřejmost, vědomí*. Herrmann a synové.
- Michálek, J. (1995). *Co je flosofe?* Praha: Oikoymenh.
- Murphy, N. R. (1932). The 'Simile Of Light' In Plato's Republic. *The Classical Quarterly*, 26(2), 93-102.
- Notopoulos, J. A. (1944). The Symbolism of the Sun and Light in the Republic of Plato. I. *Classical Philology*, 39(3), 163-172.
- Otto, R. (1958). *The Idea of the Holy*. Oxford University Press.
- Platón. (2003). *Timaios: Kritias* (3., opr. vyd.). Praha: OIKOYMENH.
- Prach, V. (1993). *Řecko-český slovník*. Scriptum.
- Raven, J. E. (1953). Sun, Divided Line, and Cave. *The Classical Quarterly*, 3(1-2), 22-32.
- Robinson, R. G. F. (1953). *Plato's earlier dialectic* (Vol. 21953). Oxford University Press: oxford.
- Spanakis, M. (2022). Plato's Allegory of the Cave and the Early Christian Concept of 'True Light' in the Metaphrasis Psalmodum (138.9-23) of Apollinaris of Laodicea. *Pnyx: Journal of Classical Studies*, 1(2), 137-162.
- Stránský, J. (2022). Platónovo podobenství o jeskyni. *Aither*, 13(25), 4-37
- Synek, S. (2019). Obraz lidského světa v Platónově podobenství o jeskyni. *Filosofický časopis (Philosophical Journal)*, 67(1), 3-19.
- Wheelwright, P. (1968). *Heraclitus*. Colchis Books.

Wilberding, J. (2004). Prisoners and Puppeteers in the Cave. *Oxford Studies in Ancient Philosophy*, 27, 117-139.

Wyller, E. A. (1996). *Pozdní Platón: tübingenské přednášky 1965*. Petr Rezek.